

MOLDOVAI Magyarország

Gazeta Ceangăilor Maghiari din Moldova

2020. Nyár

ÚJ SOROZAT XXX. ÉVF. 2. SZÁM (321.)

Tartalomjegyzék

Szent András, a farkas, a bába és a lúd	3
HALÁSZ PÉTER: Száz kút van Szászkúton?	4
Sunt sute de fântâni la Sascut?	9
PÁVAI ISTVÁN: Anyanyelv, hitélet, szokás, népzene Szászkúton	15
PETRES LÁSZLÓ: Szászkút helynevei	23
A szászkúti, fântâneli római katolikus temető családnév-repertóriumára	27

Lapszámunk szerzői

HALÁSZ PÉTER
(1939, Budapest) néprajzkutató,
Gyimesközéplak

PÁVAI ISTVÁN
(1951, Székelyudvarhely) etnomuzi-
kológus, egyetemi tanár, Budapest

PETRES LÁSZLÓ
(1975, Újtusnád) magyartanár,
Lujzikalagor

Első borítón: Elsőáldozás Szászkúton

Hátsó borítón: Lénárd Jánosné Zajzon Matilda szászkúti viseletben

E lapszámunk vendégszerkesztője PETRES LÁSZLÓ.

Hálás köszönettel tartozom Botezatu Veronikának a szám elkészítésében nyújtott önzetlen segítségéért.

A lapszámomban közölt fényképek saját archívumomból származnak. (Petres László)

Kiadja a SZÉKELYFÖLD ALAPÍTVÁNY
A kiadásért felel: FERENCZES ISTVÁN elnök

Felelős szerkesztő: MIRK SZIDÓNIA-KATA
Munkatársak: BARTHA GYÖRGY, HALÁSZ PÉTER, IANCU
LAURA, ION NETE, OLÁH-GÁL ELVIRA, PETRES LÁSZLÓ
Korrektor: FERENCZ S. CSILLA
Grafikai szerkesztő, fotós: ÁDÁM GYULA
Tördelőszerkesztő: BODOR ZSOLT

Készült a Pro-Print Könyvkiadó digitális nyomdájában.
Tel.: +40 266 314 257 • Csíkszereda, Nagyrét u. 22. szám

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. szám,
tel.: +40 266 311026, e-mail: moldvaimagyarsag@gmail.com
Internetes elérhetőség: www.hargitakiado.ro

A lap ára: 5 RON. Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 20
RON, külföldieknek egy évre 35 RON.

Előfizetni a szerkesztőségben vagy postai utalvánnyal lehet,
amelyet a szerkesztőség címére, SIMON ILDIKÓ nevére
kérünk postázni.

Bankszámla: Fundația Székelyföld BCR Miercurea Ciuc, Su-
cursala Harghita

Lejzámla (cont lei): RO10RNCB0152042365850001

Valutaszámla (cont valută): RO26RNCB0152042365850004

Folyóiratunk Magyarországon megrendelhető a Magyar
Napló szerkesztőségében (1092 Budapest, Ferenc körút 14.
I. em. 5. Tel: +36 14136672)

TÁMOGATÓINK

Felföldi Elek – Budapest

Fodor Albert – New York

Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár

Szent András, a farkas, a bába és a lúd

Ijesztgettek, mikor jött Szent András, hogy aszonták örökkéig, nem lehet sepergetni este, met eljő az iéjend a faluba s elveszi a tehent, elveszi a bornyut, elveszi a kecskeollót, mă rog, milye vót a zembernek. S mondták a zöregék, fiam, ne, itt vót egy öreg bába, egy rossz bába. Erősen tartott magával, încăpățanata vót, nem fogadott szót a zembereknek. Tették, kötték le a seprúnek a szalmáját cérnával, kötték le a zollónak a száját a cérnával, hogy ne vágja le a farkas, ne egyen meg semmit. A bábának vót egy lúdja s aszt mondta, ó, milyen parasztok vattok, tóititek a züdőt, kenitek a kertet fokhagymával, teszitek félre, a kapcával sepregettek a földönd, én csinállok mindent, nem pöcilok semmit. Vót egy rossz lúdja a bábának, aludt véle a házba. Reggel, mikor felkótt, há na, lássam meg, ha eljő a farkas, egye meg a ludamat, egy ludam van, s ha elviszi, vigye. Mikor kinyitotta a zöregasszony a zajtót, akkor a farkas elvette a lúdját. Kérdezik a szomszédok, mătușa, há hol a lúdja, mé nem még eresztett ki füejék? Na hát, nem fogattam szót, eljött a farkas s elvette, s elvitte, de tudod milyé? Annál jobb, me nincs mit még csináljak immánd. Itt a vége.

*Botezatu Veronika (1950), Szászokút
Petres László gyűjtése*

Száz kút van Szászkúton?

Mozaikok Szászkút múltjából

Moldvában, a Bákóból Foksány felé vezető országút mentén, a Szeret folyó jobb oldalán, több kisebb településből állt össze történelme során ez a község, amelynek nevének régóta vitatkoznak, vagy legalábbis töprengenek a tudósok és a tudatlanok egyaránt. Nevének magyar eredetét a 'kút' tagjából nem nehéz fölismerni, ami egyik falujának románosan használt változatában – Fântânel – is föllelhető. Több gondjuk volt a helytörténészeknek a településnév első tagjával. Voltak, akik a *szász* nép nevéből, mások a *száz* számból eredeztetik a kétségtelenül nagy számban található kutak, patakforrások sokasága alapján.

A moldvai magyarok egyik első kutatója, Jerney János azt a helyi értelmezést említi, mely szerint „...nevét számtalan patakforrásoktól nyere, melyek e keskeny völgyben elnyúló falu határában erednek”.¹ Ezen a véleményen van Nicolae Iorga román történetíró is, mondván, hogy a település neve a magyar „száz kútból” származhat.² Ezzel szemben Kós Károly a környék borkultúráját elősegítő egykori német családok emlékével magyarázza,³ és Kiss Lajos nyelvész is „a *szász* népnév és a *kút* → 'víznyeresre való gödör' főnév összetételére vezeti vissza a helység nevét.”⁴ Úgy érzem, hogy a magyar névadású település etimológiájához magyar nyelvész ért a legjobban, ezért hajlamos vagyok Kós és Kiss Lajos névmagyarázatának elfogadására. Szászkút a Szeret teraszán, a patak partján létesült, Bákótól 44, Foksánytól 59 kilométerre. A nevét viselő községhez tartozik maga Szászkút falu (Sascut), valamint Szászkútvásárhely (Sascut-Târg) és Szászkútállomás (Sascut-Gară); továbbá közigazgatásilag ide kapcsolódik Pânčești, Berești, Schineni, Valea Nucului falu is, de magyarok csak az első háromban élnek. A település első említése, Lükő Gábor tudomása szerint, 1698-ból való⁵, de az ott szolgált, lészpedi születésű Zöld János plébános Ion Zediu néven közölt írásában több mint fél évszázaddal korábbra teszi Szászkút nevének első írásos említését. Ugyanis 1639. április 4-én Vasile Lupu a Bisericani kolostornak adományozott két malomhelyet a Putna vizén, s a szerződés tanúi között szerepelt egy Szászkútra való, Petrascu nevű ember.⁶ Ez a két, egymást kiegészítő adat mutatja, hogy a település a XVII. században már legalábbis létezett. Sajnos ebből az időből nincs hírünk a lakosságnak sem vallási, sem pedig nemzetiségi megoszlásáról. Még a XVIII. század végi osztrák katonai fölmérésből is csak annyit tudunk meg, hogy „Sascutul”-ban 16 házat, 16 családot és 20

ökröt írtak össze⁷, de az nem derül ki, hogy ezek a számok Szászkút község melyik falujára vonatkoznak. Csak a XIX. század elején tűnik fel a forrásokban a magyar népesség, mégpedig közvetve, a század első éveiben épült katolikus, majd nem sokkal később a református temploma révén, ami arra enged következtetni, hogy számottevő magyar csoportok már a XVIII. század végén voltak, vagy érkeztek Szászkútra.

A község legrégebbi temploma az ortodoxoké, valamivel előbb épült, mint a magyaroké, harangján 1796-os a felirat.⁸

A római katolikusoké 1804-ben készült, téglából, a reformátusoké nem sokkal később, vályogból, vagyis inkább paticsból. Ezek a templomok azt jelzik, hogy megerősödőben lévő, templomépítésre is vállalkozó, katolikus és református népesség élt már a XIX. század legelején Szászkúton, de részletesebb adatokat csak 1844-ben, Jerney Jánostól kapunk a település magyarságáról. A „magyarok őshelyeinek kinyomozására” vállalkozó „kiválóan tudományos hazafi”⁹ személyesen megfordult Szászkúton, de már előbb, Galacon találkozott egy Ambrus Péter nevű háromszéki székellyel, aki 1828 óta beköltözött Moldvába, és Szászkúton telepedett le, ahol – mint Jerneynek elmondta – „több református magyarok laknak”. Később könyvében azt írja a településről, hogy a putnai czinut, rekecsini okolban Aszlán Koszta bojár birtoka, „magyar és oláh lakosokkal”, közelebről „130 székely és egyéb eredetű magyar katolikusok”, valamint „20 gazda és 123 református lélek” lakja, akik „mind erdélyi származású székely-magyarok”.¹⁰

1864-ben Cuza fejedelem jobbágyokat felszabadító intézkedése során több mint száz nincstelen család kapott itt 1-2 ha földet.¹¹ A település fejlődéséhez nagyban hozzájárult az 1869-ben megalapított állami iskola, de az már

kevésbé nyerte el az itt élő magyarok tetszését, hogy – mint Czelder Márton, a Bukarestben működő református misszió lelkésze írja a tőle megszokott eréllyel –: „a román kormány iskolát állítván a mi iskolánkba járó ref. és róm. kat. magyar gyermekeket Szászku-ton is be akarta kényszeríteni, de személyes kérésünkre megígérte, hogy erőszakot nem alkalmaz. Nekünk Szászku-ton felekezeti iskolánk előbb volt, mint a kormányé, s miután a román nyelvet is tanítjuk, semmi oly nemű kifogás alá nem jöhetünk, mint a róm. kat. közösségek, amelyben egyetlen iskola sem volt, míg a kormány nem gondoskodott. Ha e tekintetben valami sérelmet fognánk tapasztalni, a kormánynál személyesen kérelmezünk!”¹²

1872-ben átadták a forgalomnak a Mărășești–Románvá-sár közti vasútvonalat, ami lehetővé tette, hogy itt épüljön fel Románia egyik első és legnagyobb cukorgyára, ahová megindult az itt aztán gyári munkássá váló népesség áramlása. Az ugyancsak itt megforduló Ballagi Aladár az 1880-as években azt tapasztalta, hogy a nagy falu román részét Balkuczának, a magyar részt – hivatalosan – Fontinelnek nevezik.¹³ 1900-ra a *Románia Nagy Földrajzi Szótára* szerint két ortodox temploma volt, a régebbi Szent Miklósról szentelve, vegyes iskolájába 109 gyermek járt. A 2414 fős lélekszámú Szászku-ton község feléne akkor már nem volt földje, harmaduknak is kevés, „szalmatetős burdékban laktak”. Igencsak rá voltak tehát szorulva a cukorgyár által nyújtott megélhetési lehetőségre, ami idővel több mint 300 embernek adott munkát. A lakosság többsége továbbra is mezőgazdaságból élt, ám fölszereltségük meglehetősen kezdetleges volt. A *Románia Nagy Földrajzi Szótára* szerint 1 gőzcséplőgép, 1 kukoricamorzsoló gőzgép és 1 gabonatisztításra való triór működött, valószínűleg a bojár gazdaságában. Használatban volt továbbá

286 faeke, 30 vaseke és 20 vasborona. Az állatállomány: 59 ló, 832 ökör, 242 tehén, 192 sertés, 842 juh és 28 kecske, tehát a teherhordást a lónál jóval lassúbb, de rendszerint erősebb és igénytelenebb igásökrökkel végezték. Hozzávetőlegesen minden második családnak volt tehene és átlagosan 2-2 juhot tartottak.¹⁴

A társadalmi és gazdasági feszültségek miatt 1907-ben innen indult a „felkelés”, elsősorban Nicolae Darabont egyed-halmi (Adjud) bojár ellen. A katonaság a tüntetők közé lőtt, 32 személyt letartóztattak, más forrás szerint a lázadás során Józsa Lajos, Rózsa Minya és Csobotár János felelősségre vonták volna a bojárt, de a csendőrök megfutamították őket.¹⁵ A súlyos vagyoni aránytalanságok továbbra is megmaradtak, 1940-ben Szászku-ton 400 családjából 150 volt nincstelen, 20%-uk pedig szolgál. Részben közülük alakulhatott 1952-ben a falu társas gazdasága, de 1954-ben is csak 17 család gazdálkodott a kollektívben, mindössze 2 pár lóval és 1 pár ökörrel. 1960-ra azután mindenkit betereltek a közösbe, aminek következtében a fiatalok 90%-a szétszóródott az országban.

Mégis, valószínűleg elsősorban a cukorgyári munkahelyek népességmegtartó szerepének köszönhetően, 1996 és 2009 között Szászku-ton lakossága a statisztika szerint mindössze 2-3%-kal, 2178-ról 2147 főre csökkent.¹⁶

A külföldről behozott olcsóbb cukor piaci hatása miatt – akárcsak a magyarországi cukorgyarak – 1998-ban beszüntette a cukorrépa feldolgozását. A védtelenül hagyott honi ipar tönkretételét szolgáló korlátlan import valószínűleg a szászku-toni régióban is keményen sújtotta a termelőket és a gyár munkásait. A cukorgyár népességvonzó és eltartó szerepe Szászku-ton lakossága számának alakulásából is érzékelhető: 1912: 510, 1930: 589, 1992: 2178, 2009: 2147 fő.

A macska és a kutya kontraktusa

Mondjam meg, mét fut a kutya a macska utánd, ha tudjátok a mesét? Mi tudjuk az öregektől.

Mikor a Jóisten megcsinálta ezt a világot, s megcsinálta a zembert a zasszonval a zéletjinél, gondolta, hogy adjon nekim dolgot, ne üljenek heába, csináljanak valamit. Adott egy tehent, egy lót, egy malacot, azoknak csináltak egy-egy kerítést, ott egy odájt. Adott egy macskát és egy kutyát. Na, mondja a gazda nekik, a zember, aszondja, a nagyobb marháknak csináltam egy vetést, hol aludjanak, tük küsebbek vattok, tük eggyezetek össze ketten melyik ül benn s melyik ül künn. Mondja a macska, aszongya, hogy jön a tél, aszongya, s én kicsike vagyok, üjjél te künt s ülök én egy hónapot bent. Egy hónapond kijövök én a házbul s bémész te, a kutya a házhoz. Mondja a kutya, aszondja, na, háj legyen úgy, hogy mondod te, de hogy legyen én biztos, aszondja, csinálunk egy papírost, megírval, hogy legyen miutánd rendeződjünk.

Na, eltött egy hónap, ült a macska bent, mondja a macska a kutyának, aszondja, add ide a papírost nekem, me én messze lépek szépen s felteszem a házba, fend a valahova, egy duláp tetejire. Feltette a gerendára. Feltette a gerendához, na a macska ült jól benn, egy üdő múlt, eszibe jutott, héj, tel el egy hónap, meg kell nézzem a kontráktot, hol van, muticcsam meg az írást a kutyának. Mikor elment, nem kapta meg, mert felhágott egy rossz féreg fent s esseapritta, megrágtá. Kiment ő, mondja a kutyának, aszondja, nem tudok kijöni helyedbe, aszondja, met nincs többet meg a papíros, me megette a féreg, aszondja, s én most úgy mivel rendeződjünk, hogy nem írja sohót, hogy én most ki kell jöjnek s te gyere bé. S akkor a kutya megharagutt s kergette a macskát, hogy adja oda vissza a papírost, a kontráktot. A macska megharagutt s kergette a férget. Kergették a régi világba, kergetik máig is. Itt a vége.

*Botezatu Veronika (1950), Szászku-ton
Petres László gyűjtése*

Szászkút magyar lakosságáról *a forrásokból valamivel később kapunk hírt, mint református vagy katolikus népeségről*, de tudjuk, hogy Moldvában a római katolikusok, akárcsak a reformátusok etnikai hovatartozása, vagy legalábbis eredete nem kétséges. Szászkút templomainak építési idejéből feltételezhetjük a magyar népesség XVIII. század végi jelenlétét. Korábról is vannak feltételezések, miszerint az 1717. évi nagy székelyföldi szárazság idején menekülhettek reformátusok a Kárpátokon túlra, és telepedhettek a már ott élő, ugyancsak Erdélyből érkezett katolikus székelyek mellé.¹⁷ Nem ilyen feltételesen, hanem közvetlenül utal a szászkúti magyarokra az a közlés, mely szerint a XIX. század elején „magyar hugenották... egy kis csoportja Szászkúton református vallásában és magyarságában *ekkor még tartotta magát*, és a regáti református egyház legrégebb gyülekezeteként állt fenn a század folyamán”.¹⁸ Ez egyértelműen jelzi, hogy azokról a magyarokról van szó, akik akkor már jó ideje ott éltek, s még tartották magukat. Hogy aztán kikre gondolt a szerző, amikor „magyar hugenottákat” írt, nem tudhatjuk, csak sejthetjük, hogy a XVIII. században Franciaországból tömegesen kiüldözött, ott hugenottáknak nevezett reformátusokra, tehát valószínű, hogy csupán jelképes ez a szóhasználat.

1844-ből már 253 magyarról van tudomásunk Szászkúton, akiknek nagyobb fele katolikus, kisebbik felük pedig református.¹⁹ A XIX. század utóján az erdélyi magyarok újabb hulláma érkezett munkásként Szászkútra, hogy kihasználja az 1875-ben felépült cukorgyár által kínált munkalehetőséget. A nyelvileg és vallásilag idegen közegben aztán gyors ütemben veszítették identitásukat, úgyhogy az elsősorban a balkáni román és aromán nyelvet tanulmányozó Gustav Weigand német nyelvész a századfordulón már úgy találta, hogy Szászkúton „elrománosodóban lévő székelyek” élnek.²⁰ Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint – román viszonyok közt meglepő megbízhatósággal – az összlakosság 18,5%-ában, 109 főben adja meg a szászkúti magyar nemzetiségűek és 103 főben a magyar anyanyelvűek számát. Az ugyancsak ehhez a községhez tartozó Szászkútvásárhelyen is élt 43 magyar anyanyelvű.²¹ Lükő Gábor szerint „a magyarok valószínűleg a Fântânele nevű faluban laktak, mert itt van katolikus és protestáns templom.”²² 1930 óta csak a 2002. évi népszámlálás során kérdeztek rá a román állampolgárok nemzetiségére, de a község 10 507 lakosából csak négyen vallották magukat magyar nemzetiségűnek, legalábbis ennyit számoltak az összeírók. Tánzos Vilmos néprajzkutató felmérése szerint Szászkúton (Fântânele) 1996-ban a katolikusok 65%-a beszélt, vagy legalábbis értett, 2009-ben pedig 40%-a beszélt és 75%-a értett magyarul. Szászkútvásárhely (Târg) faluból csak 2009-ből ismeretes, hogy a katolikusok 38%-a beszélt, 74%-uk pedig értett felmenői anyanyelvén.²³ Szászkút azon ritka moldvai települések közé tartozott, ahol a magyar lakosság vallás tekintetében kétféle oszlott: *római katolikusra* és *reformátusra*. A moldvai csángómagyarok egy része ugyanis a reformáció előtt érkezett Moldvába, tehát csak katolikus

lehetett. A XV. század során ide menekült huszitákat, akik a protestáns vallások egyik korai formájának hívei voltak, és vallásukat anyanyelven gyakorolták, magukra hagyottságukban az ortodox vagy a katolikus egyház térítette magához. A moldvai magyarok regenerálódását is szolgáló madéfalvi vérengzés menekültejének túlnyomó része Csikból érkezett katolikus volt.

Csak az erdélyi Háromszékkal határos moldvai térségben volt néhány olyan település, ahová a XVIII–XIX. században, legtöbbször a jobb megélhetés reményében, református vallású székelyek is költöztek. Ilyen volt például Bucium, Domnești, Prála, Vizantea és főképpen Szászkút. Itt működött talán az első, de mindenképpen az utolsó református eklézsia. Czelder Márton ugyan azt írta 1861-ben, hogy itt „századok óta volt református egyház”, de ez nem bizonyítható. Valószínűbb, hogy elsőként a XVIII. század elején Erdélyt sújtó nagy éhínségek elől menekülők között érkező háromszéki reformátusok találtak új otthonot a már régebben Szászkúton élő katolikus magyarok között.²⁴ Első ismert lelkésze a Barátoson 1795-ben született, május 4-én keresztelt Beder Benjamin, akit 1822-ben a Zabolán tartott generális zsinaton ordináltak Szászkútra papnak.²⁵ Ballagi is úgy vélte²⁶, hogy a XVIII. század végén alapított a helyi református egyházközség, de erre vonatkozóan neki sem voltak bővebb információi. Tény, hogy a szászkúti református egyház úrasztala 1838-ban készült, cink úrvacsorakelyhe és 25 kg-os harangocskája szintén az időben, pecsétjén pedig az 1850-es évszám szerepel.²⁷ 1837-ben 22 református család élt Szászkúton, 123 lélekkel, 1844-ben valamivel többen, 150-en voltak a katolikusok, akik akkor a klézsei plébániához tartoztak. A reformátusok első papja Beder Benjámin, utána Cseh András, akit Jakab Károly lévita követett. 1837-ben a korábban Bukarestben tanítóskodott, ugyancsak barátosi Márk Mózes lett a szászkúti protestánsok lelki gondozója, s itt tengette életét és a mindinkább elsorvadó református eklézsiaát 1876-ban bekövetkezett haláláig. A szászkúti református közösség fél évszázados vergődése, majd elhalása jól példázza a többi, nálánál kisebb protestáns csoportok felszívódásának folyamatát. Egyben annak a lehetőségnek a reménytelenségét is, hogy a protestáns egyház őrizze a Moldvába került magyarság anyanyelvét. A görögkeleti vallású oláh földesúr, továbbá a szászkúti reformátusok mérhetetlen szegénysége, elhagyatottsága, a népet megtagadó moldvai katolikus klérus ellenséges fellépése közös erővel szívta el a levegőt a protestáns szászkúti hívek körül, s egykettőre fölszippantotta őket. 1857-et írtak, amikor a moldvai katolikus misszió magyarul egy szót sem tudó vezetője elment Szászkútra, és 11 családot katolikus hitre térített.

Állítólag Márk Mózes lelkészt is felszólították az áttérésre, de ő ezt megtagadta, vállalva a nyomorúságot. Pedig már az 1840-es években iszonyatos szegénységben élt a szászkúti eklézsia papjával együtt, például 1846 húsvétján egyetlen tallér gyűlt az Úr asztalára, s 1850-re a templom olyan rossz

állapotba került, hogy 1861-ig nem is tudták használni. Ekkor mindössze a nyomorgó és tehetetlen Márk Mózes, egy rogyadozó templom, egy temető és 11 család, 53 református lélek jelezte a protestantizmus jelenlétét, 11 férfi, 10 nő, 17 leány, 15 fiú.²⁸ Feltűnő, hogy nincsenek öregek, ami azt sejteti, hogy legalábbis részben, újonnan betelepültekről van szó.

Akkoriban járt itt Czelder Márton, a bukaresti református misszió vezetője, és energikus lényével megpróbált életet lehelni az agonizáló szászkuíti gyülekezetbe. Mikor a romos templom melletti temetőben tartotta az istentiszteletet, elhatározta, hogy rendbe szedi a több mint tíz esztendeje használaton kívül helyezett épületet. Elment a falu földesurához – a rossz hírű Adamki Vazulhoz –, s pénzbeli segítséget kért tőle. Aztán összeszedett minden építkezésképes embert, s hozzákezdett az építkezéshez. Visszatérítette a katolikusok által korábban áttérítetteket, előjáróságot választottak. Maga is részt vett az építkezésben, bevakolták, betetőzték a templomot, majd hozzáláttak a paplak renoválásához. Felszentelte az újjáépített templomot s a hívek gondjára bízta az eklézsiát. Czelder felpozícionálta a szászkuíti szellemi életet is, prédikációira a falu római katolikusai is eljöttek, föltehetően elsősorban nem vallási érdeklődésből, hanem hogy magyar szót halljanak. Szegény Márk Mózes másféle ember volt, ő vállalta a megalázó nyomorúságot, de keveset tudott tenni ellene. Papi jövedelméből nem volt képes megélni, ezért szekerességet vállalt. Ballagi Mórhoz írt segélykérő levele – a moldvai „Tiborc panasza” – jól mutatja az eklézsia és lelkésze kilátástalan helyzetét. „Három-négy nap is eltelik, hogy egy kis málé-lisztet, csutkából örölt liszttel, fűrészporral vegyítve, eszünk. Ily nagy ínségben már csak várjuk a halált. (...) Főtisztelendő Ballagi úr, könyörüljenek rajtunk, ne engedjék, hogy az éhség miatt elveszünk...”²⁹ Czelder igyekezett rajta segíteni, évenként kiutalt számukra pár száz piasztert, hol az eklézsiára, hol az iskolára, de ez nem pótolhatta azt a veszteséget, ami azzal érte a szászkuíti református eklézsiát, hogy a helybéli román földesúr a Cuza-féle földosztáskor az egyházat megillető, mintegy 25 holdnyi földterületet „mások előtt tett szava ellenére használhatatlan helyen akarta kiadni”. A szászkuíti protestáns eklézsiának ugyanis nemcsak a lelkész eltartása miatt lett volna szüksége az őt megillető birtokra, hanem azért is, mert iskolát is működtetett, mégpedig olyat, ahol – Moldvában akkor talán egyedülállóan – magyar nyelven folyt az oktatás. Aligha tévedünk, ha úgy gondoljuk, hogy éppen ezért, a román állami oktatáspolitikát keresztező protestáns fenntartású, de a helybéli katolikus magyar családok gyermekeit is tanító iskola fenntartása miatt zárkózott el a szászkuíti bojár az egyházközségeget megillető föld kiadásától.

1870-ben megboldogult Márk Mózes felesége, Pető Mária asszony, aki negyven esztendőn át kitartott nehéz életű ura mellett. Márk Mózes pedig, „az öreg gyertyatartó”, hogy éhen ne haljon, gyógynövényeket gyűjtött, s azokat értékesítette. Így tengette „halódó életét”, amely 1876. február 20-án ért véget. A helybéli katolikus kántor temette el, és

sírba szállt vele a szászkuíti református egyház is.

Vagy mégsem?

Sylvester Lajos háromszéki szerkesztő írja 2000-ben, hogy Szászkuíton 1929-ben még református egyház működött, vagy legalábbis – teszem hozzá – még élő lehetett az emléke. Ottjártakor látta a temetőben a sírkövet: *Aici odihnește robul lui Dumnezeu, Dobai György* felirattal. A sírkő a valamikori templom helyén állt, amit már leromboltak, helyén szőlőt természetettek, a harangot elvitték az ortodox templomba. Egy Sepsiszentgyörgyről 6 gyermekével idekerült asszony sírva mesélte, hogy közülük 5 átállt ortodoxnak.³⁰ Én magam 1995-ben hallottam Szászkuíton, hogy: „Volt egy reformát templomocska itt lennébecske, de ott most házat csináltak”. Aki elmondta, 1935 táján születhetett, s nem érte azt a templomot, de úgy tudta, hogy Lénát Ioan, aki a helyére házát építette, öreg, bottal járó katolikus ember volt, a templomocska harangját eladta az ortodoxoknak s az árát felajánlotta a katolikus templom javára. A történeteket akár a veszett fejsze nyelének megmentéseként is értékelhetjük. A Szászkuíton élő magyarok emlékét egyébként számos helynév is őrzi. Ezek egy részét már *Ballagi Aladár* közölte idézett munkájában³¹, de jó néhány név ma is elevenen él. Ilyenekről hallhatunk, illetve olvashatunk: *Bokros, Buda gödre, Kódaföld, Roszmalom gödre, Zódi gödre*. S a legemlékezetesebb: *Poiana Calvinilor* – a Kálvinisták mezeje. Gyéren előforduló írásos dokumentumok és néhány helynév...! Ennyi emlék maradt volna a szászkuíti református egyházzal? Bizony nem sokkal több, noha az írott és a szóbeli dokumentumok alaposabb kutatása még feltárhathat új adatokat. A már idézett Tóth Levente levéltáros úgy tájékoztatott, hogy „a Főkonzisztórium levéltárának mutatója szerint 1898-ban a szászkuíti gyülekezetet Brai-lához csatolták. Sajnos az erről szóló iratok Sipos Gábor nyugalmazott levéltáros irattári megjegyzése szerint már 1985-ben is hiányoztak az iratok közül. Ugyancsak hiányzik a sorozatból egy másik iratcsomó, amely 1925-től kezdődően tartalmazta a Szászkuíttal kapcsolatos iratokat. Sejtésünk sincs, mi történhetett a két iratcsomóval. Lehettek Szászkuíttal kapcsolatos iratok a püspöki levéltárban, de ezek Nagyenyeden 1849-ben elpusztultak.” S hogy helyben sem számíthatunk számottevő forrásanyagra, azt sejteti a következő történet. Kövesdi Kiss Ferenc, Marosvásárhelyen élő költő-pedagógus 1994-ben elmondta nekem, hogy 1936-ban, egyetemista korában, legációs úton, a moldvai Szászkuíton járt. Az egykori lévita lánya, aki a helybéli cipészhez ment férjhez, elmondta neki, hogy férje a házuk padlásán talált anyakönyvek kitépelt lapjait használta, hogy a kuncaftjai lábfejét körülrajzolva, a készitendő cipők, csizmák méretét fölvegye...

Sic transit gloria mundi!

Az egykori református hívek aztán beolvadtak a helyi *katolikus közösségbe*, akikről az első adat az 1804-ben épült templomuk, s tudjuk, hogy főként a község Fântânele nevű részében élnek. 1842-ből való közlés szerint a szászkuíti

katolikusok Klézse filiájaként gyakorolták vallásukat, és templomuk akkor Krisztus kinszenvedésének emlékére volt szentelve,³² de már 1845-ben Úr színeváltozása a templomi búcsú napja, ami azt is jelentheti, hogy időközben megváltoztatták a templom védőszentjét, de azt is, hogy a krónikások összekeverhették vagy összemoshatták a két vallástörténeti jelenséget. Szászok magyarsága felmorzsolódásának folyamatában számottevő szerepe volt a két egyház közti rivalizálásnak, hiszen a nagyobb hatalmú római katolikusok a románosítást szolgálták. A feljegyzések szerint 1845-ben a jászvásári misszió vezetője, Paul Sardi a reformátusok közül 30 lelket, 1857-ben pedig Antonio de Stefano 67 kálvinistát térített a római katolikus hívek közé. Erről úgy szól a krónika, hogy „...a katolikus misszió vezetője elment Szászkútra és 11 ref. családot kat. hitre térített, pedig egy szót sem tudott magyarul, csupán azzal, hogy a családfők homlokára keresztet vetett. Márk Mózes lelkész is felszólította, hogy térjen át, de ő nagy nyomorúsága ellenére nemet mondott.”³³ Felekezeti elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy az ily módon áttértek nemcsak a római katolikusok számát gyarapították, hanem többségük egyúttal a szászok román etnikumot is erősítette. Ezért az 1804-ben épült templom helyett 1871-ben újat és valószínűleg nagyobbat emeltek faboronából, Ballagi úgy ír róla, hogy „egyszerű, toronytalan istenháza”, s elmondja, hogy egy erre járó ezmester olyan ügyes zárat készített a templomra, amit senki más, csak a kántor, Antal deák tudott kinyitni.³⁴

A rendelkezésünkre álló adatokból nyomon követhetjük a szászok római katolikus hívek számának alakulását: 1842: 306, 1851: 114, 1857: 183, 1858: 217, 1888: 200, 1899: 678, 1902: 420, 1930: 627, 1970: kb. 750, 1978: 669; 1985: 867, 1992: 615, 2005: 738, 2009: 526 fő. A XIX. század végi kiugró létszámot az akkoriban beindult cukorgyár vonzerejének tulajdoníthatjuk. A betelepülők közül többen Erdélyből érkeztek, részben pedig itt katolizáltak és elrománosodott katolikusokból származtak, tehát elsősorban nem a törzsközségi lakosság gyarapodott. Érzékelhetjük továbbá, hogy meglehetősen nagy lehetett a népesség fluktuációja. Tánczos Vilmos megfigyeléseiből kiderül, hogy Szászkút falu katolikusainak 1996-ban 65%-a, 2009-ben 40%-a magyarul is beszélt, 75%-uk pedig értett felmenőik anyanyelvén.³⁵

A Szászkút községhez tartozó Szászkútvásárhelyen (Sascut-Târg) ugyancsak élnek részben magyarul is értő és beszélő római katolikusok, számuk 2009-ben 76 volt. Számukra is épült templom 2002-ben, Szűz Mária mennybemenetelének tiszteletére.

A cukorgyár működésének megszűntével az üzem munkásainak és a táj cukorrépa-termelőinek többsége kereset nélkül maradt, megélhetésük megnehezült, s mint Moldova oly sok magyar és román lakosa elszéledtek a világban, hogy megtalálják valahol – leginkább Európa szerencsésebb részén – a megélhetésüket, vagy inkább annak jobb lehetőségét.

A szászok történelem mozaikjának két, talán legsajátosabb darabja, a református magyarok eklézsiájának és Románia első cukorgyárának emléke tehát belevész a múlt homályába. A *Moldvai Magyarság* folyóiratnak ez a száma Szászok egykori és mai magyarsága kultúrájának kíván emléket állítani.

1. Jerney János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett. 1844–1845. Pest, 1851. 210.

2. Iorga, Nicolae: *România cum era până la 1918*. Editura Minerva, București, 1972.

3. Kós Károly: Népi szőlőművelés Szászmuhszán. In uő: *Népelet és néphagyomány*. Kriterion, Bukarest, 1972. 97.

4. Kiss Lajos: Magyar helységnevek a Keleti-Kárpátokon túl. In *Magyar Nyelvőr*, CXI. 1987. 2. 226.

5. Ghibănescu, Gheorghe: *Surete și izvoade*. Iași, 1906–1923. IX. 194. Idézi Lükő Gábor: *A moldvai csángók I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal*. Budapest, 1936. 162.

6. Zediu, Ioan: Parohia Sascut Sat. *Lumina Creștinului*, XII. 2001. 5. 11.

7. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Magvető Kiadó, Budapest, 1987. 105.

8. Apostol, Gheorghe: *Monografia comunei Sascut*. Kézirat a községházán. Idézi Gazda László: *Csángómagyar falvak III*. Nap Kiadó, Budapest, 2011. 92. Budapest, 1883. 12.

9. Gyárfás István nevezte így Jerney János emlékezete című kései búcsúztatójában. MTA Könyvkiadó hivatala. Budapest, 1883. 12.

10. Jerney: 1851. 210.

11. Apostol: i. m.

12. Czelder Márton működése Romániában 1861–69. *Emlék-irat*. Kolozsvár, 1870. 23.

13. Ballagi Aladár: A magyarság Moldvában. In *Földrajzi Közlemények*, XVI. 1888. 1. 4.

14. Lahovari, George Ioan – Brătianu, C. I. – Tocilescu, G. Grigore: *Marele dicționar geografic al României*, alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe. IV. 1901. 320.

15. Apostol: i. m.

16. Tánczos Vilmos: A moldvai csángók magyar nyelvismere 2008–2010-ben. In *Moldvai Magyarság*, 2012. 2. 17.

17. Vetési László: Szászokúti krónika. *Levél – Ünnepi üzenet az Erdélyben és Kárpátokon kívül szétszórtságban élő magyar keresztények számára* című időszaki kiadvány. 2006. Advent – Karácsony. 2006. 24–26.

18. Dobri János: A regáti magyar református egyház története a XIX. század első felében. In *Református Szemle*, 1993. 178.

19. Jerney 1851. 210.

20. Idézi Domokos 1987. 125.

21. Manuială, Sabin: *Recensământul general al populației României din 29 Decembrie 1930*. II. București, 1938. 353.

22. Lükő 1936. 162.

23. Tánczos 2012. 17.

24. Dobri 1993. 176.

25. Ezt az adatot Tóth Levente úrnak, a kolozsvári református Főkonzisztórium levéltárosának köszönöm.

26. Ballagi 1888. 5.

27. Czelder Márton: Missziói levelek Ballagi Mórhoz. In *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok*, 1861. 11.

28. Szabó Lajos: Magyar református eklézsiák Moldva-Oláhországban. In uő. *Czelder Márton működése*. Debrecen, 1940. 11–13.

29. Ballagi 1888. 6.

30. Sylvester Lajos: *Csupa csapás az élet*. Háromszék Lap- és Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000. 233.

31. Ballagi 1888. 8.

32. Domokos Pál Péter: „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Budapest, 1979. 1384.

33. Szabó 1940. 11.

34. Ballagi 1888. 5.

35. Tánczos 2012. 17.

Sunt sute de fântâni la Sascut?

Câteva mozaicuri din trecutul satului Sascut

Această comună moldoveană, aflată lângă șoseaua Bacău–Focșani, pe malul drept al Siretului, s-a format de-a lungul istoriei sale din împreunarea a mai multor localități mărunte. Numele (Sascut) a constituit tema unor dispute sau – cel puțin – nedumeriri nu numai între oamenii de știință, dar și între cei laici. Nu e greu de deslușit că în componența toponimului figurează cuvântul maghiar „kút” (fântână), ceea ce – tradus în limba română – apare și ca denumirea separată a unui fost sat din componența actualei comune (Fântânele). Etimologilor le-a pricinuit mai multe bătăi de cap prima componentă a toponimului: „Sas”, care – pe de o parte – poate să provină dintr-o denumire de etnie: „sas”, pe de altă parte, există și adepții provenienței maghiare a cuvântului: din numeralul cardinal maghiar: „száz” (o sută), opinia celor din urmă fiind argumentată prin existența a numeroase izvoare de pâraie (a fântânilor) din localitate.

Datarea cea de pe urmă este împărtășită și de către Jerney János, unul dintre primii cercetători ai etniei ceangăilor: „numele ei (al comunei Sascut – nota red.) provine din existența nenumăratelor izvoare de pâraie care țâșnesc în hotarul acestui sat aflat într-o vale îngustă.”¹ Este de aceeași părere și renumitul istoric român, Nicolae Iorga, potrivit căruia denumirea localității ar proveni din toponimul maghiar: „Száz kút” (‘O sută de izvoare’).² Contrar acestor păreri, etnograful Kós Károly susține că în toponimul în cauză s-a păstrat denumirea etniei săsești, cea care a contribuit la înrădăcinarea pe aceste meleaguri a culturii viței de vie.³ Lingvistul Kiss Lajos, „reproiectează și el originea denumirii comunei la numele etniei săsești și la cuvântul maghiar »kút« (‘fântână: groapă adâncită în sol în vederea obținerii apei’).”⁴ Opinia mea personală: în privința etimologiei unui toponim maghiar experți sunt lingviștii maghiari, astfel împărtășesc și eu concepția lui Kós Károly și Kiss Lajos.

Sascut se află deci pe terasa râului Siret, pe un mal de pârâu (afluent al Siretului – nota red.), la o distanță de 44 km de Bacău și 59 km de Focșani. Comuna se compune din Sascut (centru de comună), Târgul Sascut (Szászkútvasárhely), Sascut-Gară (Szászkútállomás), din punctul de vedere al administrației locale aici aparține: Pâncești, Berești, Schineni, Valea Nucului, însă numai primele trei localități au și locuitori maghiari.

Prima datare a localității, după opinia lui Lükő Gábor, provine din 1698⁵, însă în lucrarea sa preotul originar din

Lespezi, Zöld János (Ion Zedin) pune întâia datare mai devreme cu o jumătate de secol, întrucât, la 4 apr. 1639 domnitorul Vasile Lupu donează mănăstirii de la Bisericiani două locuri pentru moară pe râul Putna, iar printre martorii contractului întocmit figurează și numele unui oarecare Petrașcu din Sascut.⁶ Potrivit acestor două datări care se completează reciproc, putem afirma – cel puțin – că în sec. XVII această localitate a existat deja. Din păcate, din această perioadă nu ne-a parvenit nicio sursă în privința apartenenței religioase sau etnice a locuitorilor. Chiar și din nomenclatorul militar austriac de la sfârșitul sec. XVIII aflăm doar atât că la „Sascut” au fost luate în evidență 16 case, 16 familii și 20 de boi,⁷ fără să se specifice din care sat anume al comunei Sascut. Numai la începutul sec. XIX este amintită în surse populația maghiară, și atunci doar în mod indirect, prin referirea – în primii ani ai secolului – la construirea bisericii catolice, mai apoi a celei reformate, din care putem concluziona că în sat trebuia să fi venit sau să fi existat grupuri maghiare, numărând mulți membrii, la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Biserica locuitorilor ortodocși a luat ființă cu puțin timp mai înainte decât cea a maghiarilor catolici, clopotul purtând inscripția de 1796.⁸ Biserica catolică construită din cărămidă arsă provine din 1804, iar biserica credincioșilor reformați a fost construită cu câțiva ani mai în urmă din chirpici. Din faptul construirii bisericilor maghiare putem concluziona că la începutul sec. XIX la Sascut trăia deja o populație romano-catolică și una reformată de etnie maghiară, care și-a asumat sarcina construirii de biserici, însă date mai precise despre locuitorii maghiari din localitate rezultă din investigările lui Jerney János, din 1844: „Cercetătorul patriot cu o pregătire științifică excelentă”⁹ care și-a propus ca obiectiv „cercetarea locurilor străvechi ale maghiarilor” a umblat personal în localitatea Sascut, însă, mai înainte, la Galați, s-a întâlnit cu un secuier originar din Trei Scaune, cel care a emigrat în Moldova din 1828, instalându-se la Sascut, unde – după vorbele sale adresate lui Jerney – „trăiesc mai mulți maghiari reformați”. Mai în urmă, în cartea sa Jerney ne înștiințează despre localitate că aparține ținutului Putna și ocolului Răcăciuni și este moșia boierului Aslan Costa, având locuitori maghiari și valahi, mai precis: 130 de locuitori maghiari catolici de origine secuiască și de altă origine, 20 gospodării reformate cu 123 de suflete, fiind

cu toții de origine maghiar-secuiască din Transilvania.¹⁰

De pe urma legilor de abolire a iobăgiei a domnitorului Ion Cuza din 1864 mai mult de o sută de familii nevoiașe din Sascut au fost împrăștiate cu câte 1-2 ha de pământ.¹¹ În privința dezvoltării comunei, un eveniment de seamă este înființarea școlii de stat în 1869, însă n-a câștigat satisfacția deplină a maghiarilor de aici faptul că – precum scrie Czelder Márton, preotul misiunii reformate din București cu o severitate ce îl caracterizează – guvernul român, înființând la Sascut o școală de stat, a încercat să-i oblige pe copiii maghiari de religie reformată și romano-catolică din școala noastră să treacă în Școala de stat, însă, la cererea noastră ne-a promis că nu se va recurge la aplicare forțată. Școala noastră de confesiune din Sascut (reformată – nota red.) funcționa mai înainte decât cea de stat și, deoarece, se preda și limba română, nu ne amenința asemenea imputare ca pe comunitățile romano-catolice care nu aveau nicio școală confesională înainte de școlii de stat. Dacă în această privință vom suferi vreo formă de imputare, mă voi adresa personal, în mod direct guvernului.”¹²

În 1872 a fost dată în funcțiune calea ferată Mărășești-Roman, ceea ce a făcut posibil ca să se construiască aici una dintre primele și cele mai mari fabrici de zahăr din România, unde apoi a început exodul populației apte de muncă, pentru angajare ca muncitori industriali. Ballagi Aladár, cel care în anii 1880 a trecut pe aici, face observația că partea românească a satului Sascut, cu o populație numeroasă, se numește Balcuța, iar partea locuită de maghiari – și oficial – se cheamă Fântânele.¹³ Potrivit *Marelui dicționar geografic al României*, în anul 1900 satul dispunea de două biserici ortodoxe, cea veche purtând hramul Sfântului Nicolae, iar în Școala de stat mixtă erau înscriși 109 copii. Din populația

satului, numărând 2414 de suflete, jumătatea nu dispune deloc de pământ agricol, iar o treime avea puțin pământ și locuia „în bordeie acoperite cu paie”. Aveau mare nevoie să se folosească de posibilitățile de lucru oferite de fabrica de zahăr, unde, cu timpul au fost angajați permanent în jur de 300 de muncitori. Marea majoritate a locuitorilor trăia și mai departe din agricultură, iar pământul era lucrat cu unelte destul de rudimentare. Potrivit *Marelui dicționar geografic al României*, în sat era o batoză pusă în mișcare de o mașină cu abur, o mașină de bătut porumb (tot cu mașină cu abur), o mașină de treierat boabe (toate aceste mașini erau, probabil, în proprietatea boierului). Erau în funcție: 286 de pluguri din lemn, 30 de pluguri de fier, 20 de grape din fier. Șeptelul se compunea din: 59 cai, 832 de boi, 242 de vaci, 192 de porcine, 842 de oi, 28 de capre, etc. Muncile grele și transportul se făceau mai cu seamă folosind animale de povară mai lente decât calul, dar mai puternice și nepretențioase la întreținere (boi de jug). Aproximativ fiecare a doua gospodărie dispunea de o vacă și – în medie – fiecare gospodărie avea câte două ovine.¹⁴

Din cauza tensiunilor sociale și economice, răscoala țărănească din 1907 de aici a pornit în primul rând împotriva boierului adjudean, Nicolae Darabont. Soldații au tras în mulțimea răsculaților, 32 de persoane au fost arestate, potrivit altor surse, Józsa Lajos, Rózsa Minya și Csobotár János erau pe cale să-l ia la rost pe boier, însă jandarmii i-au pus pe fugă.¹⁵ Disproporționalitățile materiale grave au rămas și în continuare, în 1940 din cele 400 gospodării din sat 150 erau lipsite de pământ, 20% din locuitori erau slugi. În 1952 în mare parte din aceste familii au fost înființate întovărășirile din sat, iar în 1954 doar 17 familii au fost înscrise în CAP-ul din localitate, dispunând de 2 perechi

de cai, și una pereche de boi. În 1960 întreaga populație a fost constrânsă să se înscrie în CAP, iar – ca consecință – în anii ce au urmat 90% a tinerilor s-a risipit în toată țara. Totuși, datorită rolului de menținător al locurilor de muncă exercitat de fabrica de zahăr, între 1996–2009 numărul locuitorilor din Sascut a scăzut doar cu 2-3 %, de la nr. total de 2178 la 2147.¹⁶

Ca o consecință a pieții zahărului de import mai ieftin – așa s-a întâmplat, de fapt, și cu fabricile de zahăr din Ungaria – în 1998 fabrica de zahăr de la Sascut și-a încetat activitatea de prelucrare a sfeclei de zahăr. Importul de zahăr neîngrădit de vame – servind la ruinarea industriei autohtone – și în zona Sascutului i-a atins greu atât pe producătorii sfeclei de zahăr, cât și pe angajații fabricii de zahăr. Rolul de menținător al populației comunei Sascut, exercitat de fabrica de zahăr din localitate se reflectă și în datele demografice: în 1912: 510 locuitori, în 1930: 589, în 1992: 2178, în 2009: 2147.

Despre etnia maghiară a locuitorilor din Sascut ne parvin surse mai recente, decât despre apartenența lor religioasă romano-catolică și reformată, însă este știut că în Moldova etnia sau, cel puțin, originea etnică a acestor două confesiuni nu este incertă. Din construirea bisericilor putem deduce existența pe aceste meleaguri a populației maghiare la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Avem însă presupuneri și mai timpurii, și anume că, în 1717, datorită secetei cumplite din Secuime, unele grupări de secui imigranți ar fi trecut dincolo de Carpați, stabilindu-se alături de conaționalii lor secui de religie romano-catolică, aflați aici în Moldova de mai multă vreme.¹⁷ Referințe mai directe, mai puțin condiționate găsim despre maghiarii sascuteni în următorul enunț, potrivit căruia la începutul secolului al XIX-lea „un grup mai mic ... al hughenoților maghiari s-a mai menținut încă în religia lui reformată și în etnia maghiară, ca fiind cea mai veche congregație a bisericii reformate în acest secol.”¹⁸ Din sursa de mai sus reiese în mod univoc că este vorba despre maghiarii care trăiesc de mai mult timp pe aceste meleaguri și își păstrează încă identitatea. Nu știm precis la ce anume se referă expresia „hughenoților maghiari”, hughenoții fiind reformații francezi nimiciți sau alungați în masă din Franța secolului al XVIII-lea, expresia în textul citat mai înainte având – probabil – doar sens simbolic.

Din anul 1844 avem cunoștință despre existența unui număr de 253 maghiari la Sascut, majoritatea lor de religie romano-catolică, reformații fiind minoritari.¹⁹ La sfârșitul secolului al XIX-lea sosește un nou val al maghiarilor ardeleni la Sascut, ca muncitori atrași de posibilitățile de muncă oferite de fabrica de zahăr, construită în 1875. În anturajul lingvistic și religios străin aceștia își pierd în ritm accelerat identitatea, astfel că Gustav Weigand, lingvistul german, cercetătorul dialectelor limbii române din Balcani, mai ales al dialectului aromân, la cumpăna de secol remarcă faptul că la Sascut trăiesc doar „secui în curs de românizare.”²⁰

Recensământul populației din 1930 redă – nesperat de

precis, dacă avem în vedere uzanța românească pe acest tărâm – numărul locuitorilor de etnie maghiară (109 la număr; 18,5% față de totalul populației din comună) și a celor cu limbă maternă maghiară (103 pers.) din Sascut. Și în satul aparținător comunei, Târgul Sascut au fost recensate 43 persoane, având limba maternă maghiară.²¹ După opinia lui Lükő Gábor, maghiarii stau probabil în satul denumit Fântânele, pentru că aici se înalță bisericile lor: cea romano-catolică și cea protestantă.²² De la 1930 încoace numai cu ocazia recensământului din 2002 au fost intervievați cetățenii români și despre apartenența lor etnică, însă din cei 10 507 de locuitori ai comunei numai 4 inși s-au identificat de naționalitate maghiară, cel puțin, recenzorii au înscris doar atâtia. Cu toate că, potrivit investigației întreprinse de etnograful Tánzos Vilmos în 1996, la Fântânele 65% din catolici au vorbit (cel puțin: a înțeles) limba maghiară, iar în 2009: 40% catolici de aici încă au mai vorbit, iar 75% a înțeles limba maghiară. Din Târgul Sascut avem date doar din anul 2009, potrivit acestora 38% din catolici vorbesc, 74% înțeleg limba strămoșească.²³

Sascut se numără printre acele localități moldovenești rare, unde populația maghiară se împarte, pe baza religiei, în două congregații: *romano-catolică și reformată*. O parte a ceangăilor maghiari a imigrat în Moldova înaintea mișcării reformate, deci nu putea să fie, decât de religie romano-catolică. Grupurile răzlețe ale husiților, emigrate în Moldova în decursul secolului al XV-lea (propovăduitorii fiind adepții unei mișcări protestante timpurii, cei care și-au exersat religia în limba maternă) în Moldova, în singurătatea lor au fost convertite ori de biserica ortodoxă, ori de biserica romano-catolică. Refugiații siculidumului de la Siculeni (în marea lor majoritate secui, catolici, originari din Ciuc) au contribuit la regenerarea masei maghiarilor moldoveni. Numai în zona Moldovei, vecină cu Trei Scaune, zonă ardeleană, erau câteva localități moldovene, unde – în decursul sec. XVIII–XIX – s-au mutat și secui de religie reformată, poate în vederea obținerii unui trai mai bun. Asemenea sate au fost: Bucium, Domnești, Pralea, Vizantea și – mai cu seamă – Sascut. Aici a funcționat poate prima și – oricum – ultima parohie reformată. Deși Czelder Márton în 1861 a scris că aici „de secole era biserică reformată”, însă afirmația lui nu poate fi dovedită prin surse. Este mai verosimil că reformații din Trei Scaune au venit pentru prima dată împreună cu refugiații dinaintea mării foamete din Ardeal de la începutul secolului al XVIII-lea și aici au găsit un cămin nou alături de conaționalii lor, trăind la Sascut de mai multă vreme.²⁴ Primul preot reformat cunoscut este Beder Benjámín, cel născut la Brateș în 1795, botezat la 4 mai și – cu ordinul sinodului general de la Zăbala din 1822 – a fost numit preot la Sascut.²⁵ Și Ballagi este de părere²⁶ că dieceza reformată locală a fost înființată la finele secolului al XVIII-lea, însă nu dispune nici el de date mai amănunțite despre această temă. Câteva informații: „Masa Domnului”, din biserica reformată locală, a fost întocmită în 1838, la

fel și potirul din zinc și clopotul, având greutatea de 25 kg, au fost confecționate cam în aceeași perioadă, iar ștampila oficială poartă inscripționat 1850.²⁷

În 1837 la Sascut sunt 22 de familii reformate, ele însumând 123 de suflete, numărul catolicilor în 1844 este de 150 suflete, iar filiala lor din Sascut aparține plebaniei din Cleja. Primul preot al reformatilor (Beder Benjámín) a fost urmat în eclezie de Cseh András, apoi de levitul Jakab Károly. În 1837 îngrijitorul sufletelor reformatilor din Sascut a devenit brateșanul Márk Mózes, exercitând această funcție într-o eclezie expusă unei lente dar sigure degradări până la sfârșitul vieții sale (1876). Zbuciumul, zvâcnirea de o jumătate de secol, apoi pieirea comunității reformate din Sascut exemplifică în bună măsură soarta asemănătoare a grupurilor mai mărunte de protestanți din Moldova. Exemplifică și imposibilitatea acelei năzuințe deșarte, ca biserica protestantă să-și asume sarcina de păzitor al limbii maghiarilor din Moldova. Boierul valah de religie ortodoxă, sărăcia cruntă a enoriașilor sascuteni de religie reformată, singurătatea lor, atitudinea dușmănoasă a clerului catolic din Moldova care și-a trădat propriul popor, toate acestea au contribuit ca dinaintea enoriașilor reformati din Sascut să piară orice speranță într-un viitor demn. S-a întâmplat în 1857, când conducătorul misiunii catolice din Moldova, neștiutor de limba maghiară, a apărut la Sascut și a convertit la religia catolică 11 familii reformate. Așa se spune că și preotul reformat, Márk Mózes a fost îndemnat la convertire, însă acesta a respins oferta, optând și mai departe pentru o viață mizeră oferită de preoția reformată. Deja în anii 1840 eclezia reformată sascuteană, împreună cu preotul lor trăia într-o sărăcie cruntă, într-o mizerie de nedescris. Cu ocazia sărbătorilor pascale din 1846 pe „Masa Domnului” s-a adunat doar un singur taler. În 1850 edificiul bisericii reformate s-a degradat în așa măsură încât era imposibilă oficierea slujbelor religioase până în 1861. Pe atunci congregația reformată din Sascut se prezenta astfel: Márk Mózes, un preot neputincios, mizer, o biserică dărăpănată ce stă să cadă în orice moment, un cimitir, 11 familii reformate cu 53 suflete (11 bărbați, 10 femei, 17 fete, 15 băieți).²⁸ Ceea ce sare în ochi e faptul că de pe listă lipsesc bătrânii, din care putem concluziona că – probabil – avem de-a face cu coloniști veniți recent.

În acel timp a umblat aici Czelder Márton, preotul misiunii reformate din București și – datorită atitudinii sale energice – a încercat să insufle viață nouă în comunitatea agonizândă. Ajuns în localitate, era nevoit să țină slujbă religioasă în cimitirul aflat în vecinătatea bisericii ruinate. Decide ca să renoveze biserica dărăpănată care, de mai mult de un deceniu, nu putea fi folosită. Face vizită la boierul local de rea credință, Adamki Vazul și obține ceva ajutor bănesc de le acesta pentru reparații. Apoi mobilizează fiecare om apt de muncă și se apucă de lucru. Reconvertește la vechea lor religie pe cei convertiți la catholicism. Realege corpul de conducere al bisericii. Participă personal la lucrările de

renovare, tencuiesc, revopsesc zidurile, așează acoperiș nou peste pereții renovați, la fel procedează și cu casa parohială. Sanctifică biserica renovată și așează eclezia sub grija enoriașilor. Activitatea energetică a lui Czelder insuflă o nouă înviore în viața spirituală din localitate, la predicățiile ținute cu ocazia slujbelor participă și credincioșii catolici, pesemne nu din interes confesional, ci, ca să asculte vorbă maghiară.

Bietul Márk Mózes era alt tip de om. El și-a asumat sărăcia dezonorantă, pentru că nu era capabil să lupte cu succes împotriva ei. Eclezia săracă nu-i asigura existență sigură, de aceea s-a apucat de căraușie. Jalba trimisă lui Ballagi Mór pentru obținerea unor ajutoare este „plângerea lui Tiborc”, cel moldovean (Tiborc: personaj sârman din drama lui Katona József: *Bánk bán* – nota red.) și arată starea materială fără perspective a ecleziei și a preotului acesteia: „Trec și trei-patru zile până să ne ajungă pe masă ceva mămăligă făcută din mălai amestecat cu făină obținută din măcinarea coceanului de păpușoi și rumeguș. Trăind în așa sărăcie, așteptăm doar sfârșitul.(...) Reverendisime Ballagi, fie-ți milă de noi, nu ne lăsați să murim de foame...”²⁹ Czelder a încercat să-l sprijine, alocându-i anual câteva sute de piaștri când pentru eclezie, când pentru școală. Ceea ce nu putea substitui marea pierdere ce a suferit eclezia din Sascut, cauzată de faptul că boierul din localitate, cu ocazia îndeplinirii reformei agrare potrivit legilor domnitorului Cuza, „i-a acordat ecleziei reformate cele 25 iugăre de pământ pe un teren total nefolosibil, contrar cuvântului dat în fața celorlalți”.

Eclezia protestantă din Sascut avea mare nevoie de veniturile moșiei ce i se cuvenea potrivit legii, nu numai pentru întreținerea preotului, dar și pentru cheltuielile școlii ce funcționa într-un regim poate unic în toată Moldova: cu predare în limba maghiară. Poate nu greșim susținând ipoteza că boierul a boicotat executarea prevederilor legii, respingând retrocedarea moșiei cuvenite ecleziei reformate, pentru faptul că nu vroia să contribuie cu nimic la funcționarea unei școli cu susținere protestantă, contrară politicii românești de învățământ, școală, unde sunt școlarizați și copiii maghiari, proveniți din familiile catolice din comună. Despre această școală, deosebit de importantă, Czelder a scris următoarele: „Guvernul român, înființând școli de stat în localitățile maghiare din Moldova, a încercat să-i oblige și pe copii maghiari de religie reformată și romano-catolică din școala noastră să treacă în Școala de stat, însă, la cererea noastră ne-a promis că nu se va recurge la aplicare forțată. Școala noastră de confesie din Sascut (reformată – nota red.) funcționa mai înainte decât cea de stat și, deoarece, predam și limba română, nu ne amenința asemenea imputare ca pe comunitățile romano-catolice, care nu aveau nicio școală confesională înaintea școlii de stat.”³⁰

În 1870 a decedat soția lui Márk Mózes, Pető Mária, cea care timp de 40 de ani a rămas fidelă soțului împovărat cu o soartă deosebit de grea. Márk Mózes, „candelabru bă-

trân”, ca să nu moară de foame, s-a întreținut din culegerea și valorificarea plantelor medicinale. Astfel și-a menținut viața „în declin”, care s-a curmat la 20 feb. 1876. A fost înmormântat de cantorul local de religie romano-catolică și împreună cu el a trecut în neființă și eșia reformată din Sascut. Sau, poate, nu?

Sylvester Lajos, redactorul din Trei Scaune, a scris în 2000 că în 1929 la Sascut încă a funcționat biserică reformată, sau, cel puțin – asta eu zic – îi mai era vie amintirea. Umblând prin localitate a citit de pe o piatră funerară care se afla în locul bisericii de odinioară: Aici odihnește robul lui Dumnezeu, Dobai György. În locul unde se afla piatra funerară era odinioară biserica, care a fost dărâmată și în locul ei se cultivă viță de vie. Clopotul a ajuns în proprietatea bisericii ortodoxe. O femeie care a venit aici cu șase copii din Sfântu Gheorghe îmi spune plângând că cinci dintre ei au trecut la ortodoxie.³¹ Eu însumi am auzit în 1995 la Sascut pe cineva zicând: „Era o bisericuță reformată undeva mai jos, însă acum pe locul acela au făcut o casă.” Cel care a relatat despre biserică s-ar fi născut prin 1935, el n-a apucat să vadă biserica aceea, dar așa a știut că cel care a construit casa în locul bisericii era un oarecare Lénát Ioan, un om catolic bătrân care umbla cu cârje. Clopotul bisericii l-a vândut la ortodocși, oferind prețul ca dar bisericii catolice. Un fel de istorioară despre găsirea cozii toporului pierdut! De altfel, amintirea locuitorilor maghiari sascuteni de odinioară s-a păstrat și în unele toponime maghiare. O parte dintre acestea apar și în lucrarea citată a lui Ballagi Aladár.³² Altele sunt folosite și în prezent. Cele mai frecvente toponime: *Bokros*, *Buda gödre*, *Kódaföld*, *Roszmalom gödre*, *Zödi gödre*. Cel mai „guraliv” pare a fi: *Poiana Calvinilor* – a Kálvinisták mezeje.

Câteva documente înscriu, rar, și toponime maghiare...! Atâta a rămas oare ca moștenire de la fosta congregație reformată din Sascut? Să fim sinceri, cam atât este moștenirea, deși o cercetare mai amănunțită, mai perseverentă a documentelor scrise sau orale mai poate să ne aducă surprize, date noi. Din relatările arhivarului Tóth Levente, citat mai înainte, am aflat că: „potrivit nomenclatorului arhivei Consistoratului Principal, congregația reformată din Sascut a fost atașată în 1898 Brăilei. Din păcate, actele care atestă acest lucru, potrivit notelor în scris ale arhivarului trecut în pensie, Sipos Gábor, au lipsit din acte chiar și în 1985. Lipsește la fel din serie și un alt dosar, în care erau incluse actele referitoare la Sascut începând din 1925. Nu avem nicio idee ce s-a ales de cele două dosare. Poate unele documente despre Sascut au ajuns în arhiva episcopală din Aiud, însă acestea au pierit în incendiul din anul revoluționar 1849.” Următorul episod ne sugerează să nu nutrim mari speranțe în privința aflării unor documente la fața locului. Poetul-pedagog Kövesdi Kiss Ferenc, cel care acum stă la Târgu Mureș, în 1994 mi-a povestit că în 1936, în timpul studenției a umblat „în legație” la Sascut. De la fata fostului levit, cea care s-a căsătorit cu cismarul din localitate, a aflat că soțul său a folosit foile registrului matricol găsite în podul

casei pentru desenarea circumferinței picioarelor la clienți...

Sic transit gloria mundi!

Enoriașii reformați de odinioară au fost asimilați de comunitatea catolică locală, iar prima sursă a existenței lor în localitate este biserica construită în 1804 și mai știm despre ei că trăiau în partea comunei numită Fântânele. Potrivit unei surse provenite din 1842 catolicii din Sascut și-au practicat religia ca filială a bisericii-mamă din Cleja, iar atunci biserica lor din Sascut purta hramul Suferinței lui Iisus Christos,³³ însă în 1845 pelerinajul s-a ținut în ziua Schimbării la față a lui Iisus Christos, ceea ce înseamnă că – între timp – a fost schimbată și persoana sfântului protector al bisericii. Sau poate că cronicarii au confundat sau amestecat cele două evenimente de istorie a religiei. În procesul de fărâmițare al maghiarimii sascutene avea un rol de seamă și rivalitatea între cele două congregații, deoarece cea catolică, mai puternică, era de partea românizării. Potrivit surselor în scris, conducătorul misiunii din Iași, Paul Sardi, în 1845 a convertit dintre reformați 30 de suflete, Antonio de Stefano în 1857 a atras în sânul bisericii catolice 67 de calviști. Cronica a relatat astfel evenimentul: „conducătorul misiunii catolice s-a dus la Sascut și a convertit la religia catolică 11 familii reformate, deși nu știa nicio iotă în limba maghiară, numai cu semnul crucii însemnate pe fruntea capului de familie. L-a îndemnat și pe Márk Mózes, ca să se convertească și el, dar acesta – deși trăia în mare sărăcie – s-a împotrivit.”³⁴

Putem afirma fără prejudecăți confesionale că cei convertiți astfel au îngroșat nu numai rândul romano-catolicilor, dar majoritatea lor – totodată – a întărit și etnia română din Sascut. De aceea, în locul bisericii lor vechi construită în 1804 au înălțat în 1871 una nouă și – probabil – mai voluminoasă din bârne de lemn. Ballagi așa o menționează că era „o casă simplă a Domnului, fără turlă” și își mai amintește că un meșter la toate, ambulant, i-a confecționat un astfel de zăvor la ușa bisericii, încât numai cantorul Antal știa să-l descuie.³⁵ Avem la îndemână dezvoltarea demografică a enoriașilor de religie romano-catolică din Sascut: în 1842: 306 de suflete, 1851: 114, 1857: 183, 1858: 217, 1888: 200, 1899: 678, 1902: 420, 1930: 627, 1970: apr. 750, 1978: 669; 1985: 867, 1992: 615, 2005: 738, 2009: 526. Creșterea ieșită din comun a numărului locuitorilor de la sfârșitul sec. XIX se datorează atracției fabricii de zahăr.

O parte a emigranților noi au sosit din Transilvania, pe de altă parte veneau catolici catolicizați aici recent și românizați, deci nu putem afirma că a sporit numărul populației autohtone. Trebuia să fi fost o însemnată fluctuație. Din cercetările etnografului Tánzos Vilmos din 1996 aflăm că la Fântânele 65% din catolicilor au vorbit (cel puțin: au înțeles) limba maghiară, iar în 2009: 40% din catolicii de aici încă au mai vorbit, iar 75% au înțeles limba maghiară.³⁶ Din Târgul Sascut avem date doar din anul 2009, potrivit acestora 38% a catolicilor vorbește, 75% înțelege limba strămoșească. Pentru catolicii din Sascut-Târg biserica a fost construită

în 2002 și poartă hramul Adormirea Maicii Domnului.

După ce fabrica de zahăr și-a închis porțile, angajații industriali, cât și cultivatorii sfeclei de zahăr au rămas fără loc de muncă, fără mijloace de subzistență și ca și alți locuitori maghiari și români de pe tot teritoriul Moldovei, s-au risipit în lumea largă, mai ales în partea mai norocoasă a Europei, în căutarea condițiilor de existență.

Cele două mozaicuri, poate cele mai specifice ale istoriei localității Sascut: amintirea eclesiei maghiarilor reformați și cea a primei fabrici de zahăr din România se pierd în negura timpului. În prezentul număr al *Gazetei Ceangăilor Maghiari din Moldova* ne-am străduit să evocăm cultura de altădată și de azi a maghiarilor din Sascut.

Traducere: Bartha György

Lectură: Ion Nete

1. Jerney János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett. 1844–1845. Pest, 1851. 210.
2. Nicolae Iorga: *România cum era până la 1918*. Editura Minerva, București, 1972
3. Kós Károly: Népi szölművelés Szászmužsnán. In *Népélet és néphagyomány*. Kriterion, Bukarest, 1972. 97.
4. Kiss Lajos: Magyar helységnevek a Keleti-Kárpátokon túl. *Magyar Nyelvőr* CXI. 1987. 2. 226.
5. Gheorghe Ghibănescu: *Surete și izvoade*. Iași, 1906–1923. IX. 194. Citează: Lükő Gábor: *A moldvai csángók I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal*. Budapest, 1936. 162.
6. Ioan Zediu: Parohia Sascut Sat. *Lumina Creștinului* XII. 2001. 5. 11.
7. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Magvető, Budapest, 1987. 105.
8. Gheorghe Apostol: *Monografia comunei Sascut*. Manuscris la primărie. Citat de Gazda László: *Csángómagyar falvak III*. Nap Kiadó, Budapest, 2011. 92.
9. Este denumit astfel de către Gyárfás István într-o luare de rămas bun tărzie de la Jerney János. MTA Könyvkiadó hivatala. Budapest, 1883. 12.
10. Jerney op. cit. 210.

11. Apostol op. cit.
12. *Czelder Márton működése Romániában 1861–69*. Kolozsvár, 1870. 23.
13. Ballagi Aladár: A magyarság Moldvában. *Földrajzi Közlemények* XVI. 1888. 1. 4.
14. George Ioan Lahovari – C. I. Brătianu – G. Grigore Tocilescu: *Marele dicționar geografic al României*, alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe. IV. 1901. 320.
15. Apostol op. cit.
16. Tánzos Vilmos: A moldvai csángók magyar nyelvismereite 2008–2010-ben. *Moldvai Magyarság*, 2012. 2. 17.
17. Vetési László: *Szászkúti krónika. Levél – Ünnepi üzenet az Erdélyben és Kárpátokon kívül szétszórtságban élő magyar keresztények számára c. időszaki kiadvány*. 2006. Advent – Karácsony. 2006. 24–26.
18. Dobri János: A regáti magyar református egyház története a XIX. század első felében. *Református Szemle*, 1993. 178.
19. Jerney op. cit. 1851. 210.
20. Citat de Domokos op. cit. 1987. 125.
21. Sabin Manuială: *Recensământul general al populației României din 29. Decembrie 1930*. II. București, 1938. 353.
22. Lükő op. cit. 162.
23. Tánzos op. cit. 17.
24. Dobri 1993. 176.
25. Informație acordată de domnul Tóth Levente, arhivarul Consistoratului Principal din Cluj.
26. Ballagi op. cit. 1988. 5.
27. Czelder Márton: Missziói levelek Ballagi Mórhoz. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok*, 1861. 11.
28. Szabó Lajos: Magyar református eklézsiák Moldva-Oláhországban. In *Czelder Márton működése*. Debrecen, 1940.11–13.
29. Ballagi op. cit. 6.
30. Czelder op. cit. 1870. 23.
31. Sylvester Lajos: *Csupa csapás az élet*. Háromszék Lap- és Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000. 233.
32. Ballagi 1888. 8.
33. Domokos Pál Péter: „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Budapest, 1979. 1384.
34. Szabó op. cit. 11.
35. Ballagi op. cit. 1888. 5.
36. Tánzos op. cit. 17.

Anyanyelv, hitélet, szokás, népzene Szászkúton

1990 és 1994 tavasza között a Marosvásárhelyi Rádió szerkesztőjeként a zenei műsoraim mellett más témák is foglalkoztattak. 1972-ben kezdődött népzenei gyűjtőmunkám az 1989. decemberi változások miatt újabb lendületet vett. Az akkori, túlzás nélkül történelminek mondható helyzetben azt tapasztaltam, hogy a falusi embereket jobban foglalkoztatja a saját sorsuk alakulása, alakíthatósága, anyanyelvhasználatuk, vallási és etnikai kultúrájuk megélésének új lehetőségei. Így folklórgyűjtés közben ezekkel a témákkal kapcsolatos interjúkat is kezdtem rögzíteni. 1990 előtti gyűjtéseimben is szerepeltek már hasonló beszélgetések, de csak korlátozott mértékben, mert egyrészt szűkében voltunk a magnószalagnak, másrészt a diktatúra idején az emberek nem szívesen beszéltek a mikrofon előtt ilyen, akkoriban kényesnek számító témákról.

Különösen a szórványban élők sorsa kezdett egyre jobban érdekelni, így a moldvai magyaroké is. Végül egy hetente 20 percben jelentkező műsorsorozat szerkesztésébe kezdtem

Peremvilág címmel. Ebben – keretbe foglalva – etnikai és vallási szórványközösségek problémáiról készült riportok hangzottak el. A műsorban nemcsak magyar szórványok jelentek meg, hanem más etnikumokhoz tartozók is, a frízektől a jugarokig, a rétorománoktól a tirpákokig, sőt olyan román anyanyelvű zsidókról is készítettem riportot, akik a bukaresti magyar evangélikus gyülekezetbe jártak istentiszteletre, s ahol Antal László barcasági csángó származású magyar lelkész románul hirdetett ígét számukra.

A riportokat nemcsak én készítettem, többen bedolgoztak szerkesztőségi munkatársaim közül és külső munkatársak is. Az első számítógépemen készült, hiányosan fennmaradt nyilvántartásban 350 szórványriport szerepel, az érintett vidék vagy település megnevezésével, valamint a riportalany és a riportter nevével. Ebből 42 a moldvai magyarokról szól, köztük kettő a moldvai református magyarokról.

Az 1970-es évek második felében, amikor Csíkszeredában dolgoztam a Hargita Megyei Népi Alkotások Házánál, Moldvába is jártam gyűjteni. Emlékszem Jenei Tamásra, aki akkor a bákói református egyházközség lelkésze volt, s akit gyakran felkerestek a moldvai magyarok közé induló gyűjtők előzetes tájékozódás céljából. A református szórványokkal intenzíven foglalkozó Vetési László egyik, 1990 utáni kiadványából értesültem arról, hogy Szászkúton vannak református magyar emlékek. Vetési akkori szórványfeltáró írásaiból is olvastunk fel a *Peremvilágban* 1992. április 10-én és 17-én, később Oláh-Gál Elvira készített vele interjút, amely 1993. április 30-án került adásba.

1993 júniusában felkerestem több moldvai falut. Huszadikán érkeztem Bákóba, ahol részt vettem a vasárnap délelőtti református istentiszteleten. A Marosvásárhelyi Rádióban minden vasárnap közvetítettünk igehirdetést, mindig más-más felekezet lelkészétől, így saját profiljától függetlenül minden riportter rögzített igehirdetést, amerre járt. Bákóban ekkortájt Gazda István második szolgálati évét töltő fiatal segédlelkész szolgált. Az istentisztelet után riportot készítettem vele és a hívei közül néhányal, amely 1993. július 2-án került adásba. Hívei többsége Erdély különböző részeiből került oda, főleg városokból, mert oda lettek „repártizálva”, vagyis oda helyezték őket vagy házastársukat. Egyedüli kivétel volt Fazakas József, aki 20 kilométert biciklizett szülőfalujából, Lészpedről, hogy részt vehessen a református istentiszteleten. Kérdésemre, hogy miért jött ide

katolikus létére, azt válaszolta, hogy „szeretem, hogy hallom a magyar nyelvet. Engem nem érdekel az, hogy milyen vallás, akármi lehet a vallás, csak halljam a magyar nyelvet... Még vótam két hónapja, akkor vótak Hollandiából valami nők, és egy nő cserebrálta az istentiszteletet, s nagyon tetszett az is”.

Egyébként Fazakas József azok közé a kevesek közé tartozott Lészpeden, akik tudtak magyarul olvasni. Magániskolát szervezett a faluban, ahol mintegy negyven gyermeket tanított magyarul írni-olvasni. Rácsilán ugyanakkor Fehér Kati végzett hasonló anyanyelvoktatást. Egy kis ház tapasztott falu szobácskájában tanultak a gyermekek, videofelvételt is készítettem róluk. Mindkét magániskoláról készült riport, amelyek a *Peremvilágban* kerültek adásba 1992. november 6-án és 1993. július 23-án.

Említett bákói látogatásom utáni napokban több moldvai faluban is gyűjtöttem népzenei, készítettem szórványriportokat. 1993. június 27-én érkeztem Szászkútra, ahol Lénárdi Jánost kerestem fel. Három évvel később, 1996. július 13-án ismét Szászkútra látogattam. Ekkor Mózi Krisztinával készült hosszabb videointerjú, továbbá siratást és néhány dalt sikerült rögzítenem tőle. Tekintettel arra, hogy az archívumokban és a publikációkban gyakorlatilag nem lehet szászkúti népzenei adatokat találni, ez a néhány dal, de különösen a siratóváltozatok kiegészíthetik a moldvai magyarok zenekultúrájáról kialakult képet. Ezért úgy gondolom, érdemes pár szót írnom róluk. Mózi Krisztina egyik dala az ismert szövegű nagypénteki ének: *Lehullott a Jézus vére*. Ezt a szöveget Szilágyságtól Moldváig leggyakrabban egy sirató stílusú, oktáv terjedelmű, 5 4 2 1 kadenciájú dallamra éneklék, amelyet legkorábban Illyés István halottas énekeskönyvében jegyeztek fel (Nagyszombat, 1693). Ő viszont nem erre a dallamra énekelte ezt a szöveget, hanem egy másik régi dallamra, amely már az Eperjesi graduálban (1635) és a Cantus Catholici-ban (1651) megtalálható, az áldozócsütörtöki *Ascendit Christus hodie*, illetve *Christus mennyben ma fel méne* latin és magyar szöveggel. A Dunántúlon is vannak változatai

A *pünkösdsnek jeles napján* kezdetű szöveggel. A dallamnak az 1751-es Kolozsvári református énekeskönyvbéli változatát Kodály Zoltán dolgozta fel *Pünkösödölő* című kórusművében.

Mózi Krisztina egy másik dalának szövegkezdeté: *Fel-sütött a nap sugára*, amely szintén nyolcszótagos sorokból áll. Dobszay László szerint dallama az emelkedő szerkezetű rétegek „rácsapós” második sorú csoportjába sorolható, amely a magyar nyelvterület egészén elterjedt. Ez a dallamtömb nem tartozik a magyar népzene archaikus rétegei közé, viszonylag új, de az úgynevezett „új stílus”-nál korábbi, annak egyfajta előzménye, amely 19. század előtti műzenei gyökerekből alakult ki. Mózi Krisztina változata ezen belül a hangterjedelem középső sávjából emelkedő, majd onnan szakaszosan ereszkedő dúr dallamok közé tartozik. Ezzel rokon, de lényegében másik dallamtípus az, amelyiket a *Könnyi száraz fából hidat csinálni* kezdetű szöveggel énekeltek. A szövegalkalmazás során érdekesen kombinálja a nyolcas, kilences, tízes, tizenegyes szótagszámú sorokat amiatt, hogy régies és újabb szövegfajtaikat próbált tematikusan egységbe foglalva ráénekelni.

Háromféle siratót sikerült felvennem tőle, anya-, apa- és fiúsiratót. Mindhárom dallamjárása hasonló. A moll hangkészlet *mi* hangján kezdődik a recitálás, amely a rögtönzött szövegsorok végén a *ré* hang érintésével lehajlik a *dó*-ra. Az ilyen sorokból álló kisebb szövegegységek esetében az utolsó sornál a recitáció átvált a *ré* hangra, majd *dó*-ra zár. A nagyobb egységek lezárása a *ti* hang érintésével a *lá* hangra történik.

Budapesten 1917-ben jelent meg Kacsóh Pongrác *Magyar katonanóták* 6. című gyűjteményében az a népies műdal, amely leginkább *Befogom a lovam* szövegkezdettel ismert a nyelvterület többi részén. Mózi Krisztina a *csárdás* tánc dallamaként lallázta el, szöveg nélkül. Az eredetileg A⁵ B A szerkezetű dallamnak csak az utótagját énekelte, úgy, hogy annak utolsó két sorát B B A A formában megismételte. Ezáltal önmagában nézve egy A A B B formájú strófa jött létre, amely nagyon gyakori a moldvai hangszeres

Dobay tanácsa

S hogy mondtátok tük, hogy mondta valaki, hogy vót egy templom, háj, most eszembe jutott nekem, mit mesézett az én bunim, a papnak a leánya. Mikor ő jött a ziskolából, me a ziskola itt vót, așa unu-patru, mennyit o făcut. S ők hol ültek, mikor ő kicsike vót, Fântănel-be. S hogy jött le, találkozott meg egy öregvel, de' al de Ciobotar, nem tudom, hogy minek hitták. S a zén bunim szólott a zegésznek, jó reggelt vagy jó napot, vagy hogy mondták a zöregék. Mennyiszer szólott annak a zöregnek, az ment elé, nem felelt, az ment elé, nem felelt. S eccer megmondta a zapjának s a zanyjának bunim, hogy ő nem még felel la cutare, met nem felel vissza. S aszondja, hogy lehet? É hónap reggel még felel neki, me a zöreg ment valahova, igyék, mind pálinkáztak, én tudom, hogy?! Még nem felelt. Aszondja a pap neki, Dobay, aszondja neki, fiam, hónap mensz a ziskolába, megtalálkozol vele, ne még mondjad jó reggelt, mondjad, csókold meg a seggemet. Nem felejttem el ezt a mesét. Ő, ha vót șapte, opt ani, úgy tett. A zöregvel mikor megtalálkozott, chiar a templom iránt ott, nem még mondta jó reggelt, csókold meg a seggem, s a zöreg a körzsával utána, állj meg, me adok én neked. A bába a miénk örökkétig mesélte, né vót az a zöreg, dor mondta a nevit, nem még jut eszembe. S örökkétig mondta, hogy tanította Dobay. Ha nem akart felelni a zöreg, eztet meghallotta.

Ferentz Mária (1946), Szászkút
Petres László gyűjtése

tánczenében. Ez az átalakítás minden bizonnyal a moldvai hangszeres zenészekről származik, akik számára a dal eredeti formája idegen, értelmezhetetlen volt, így azt a többi helyi táncdallam jól ismert formájára szabták át. Pontosan nem lehet tudni, hogy mikor jutott el a csárdás tánc és ez a dallam Moldvába. Legkorábban Ferdinándújfaluból ismerjük egy furulyás változatát, amelyet 1953-ban rögzítettek magnetofonszalagra. 1958-ban már több faluból gyűjtötték, mindig ebben a csonka formában. Még a szöveggel énekelt változatok is ezt a formát követik.

Sajnos a szász-kúti magyarok folklórjának megfelelő módon való feltárása nem történt meg. Ennél a néhány dallamnál magam sem tudtam többet felvenni. Megemlítem még, hogy az 1990-es évek elejétől több éven át egy japán gyűjtő, Norio Inagaki járta Erdély és Moldva falvait, ahol főleg táncot gyűjtött. Gyakran tőlem kért tanácsot, én pedig leginkább olyan helyekre küldtem, ahonnan még nem volt gyűjtés, vagy csak kevés. Így említettem neki több moldvai falut is, ahol magyarok, vagy magyarok és románok vegyesen laktak. Elmondtam neki, hogy milyenek voltak errefelé a hagyományos zenekarok, és egy listát is adtam az itt előforduló táncnevekkel. Norio Inagaki 1993. június 11-én Ploszkucében filmezett táncot. A táncosok saját maguk által bementett nevei között szerepel Tankó Anna, 1929-ben Szász-kúton született asszony. Ugyanazon a napon Szász-kúton is filmezett román táncokat, de ott a táncosok között nem voltak magyarok. George Sárbu 2003-ban megjelent kötetében (*Folclor muzical instrumental din Moldova. Ținutul Bacăului*) is található néhány olyan táncdallam (*danțu miresei, busuiocul, florica, voala*), amelyet szász-kútiként (de la Sascut) adott közre. Ezek egyik előadója Mihai Alexandru bacsoji hegedűs (szül. 1925), a másik Lăcătușu Ion bacsoji születésű, de

Szász-kúton működő klarinétos, szaxofonos (szül. 1911).

A továbbiakban a Lénárdi Jánossal (L. J.) és Mózi Krisztinával (M. K.) készített interjúkból mutatok be vegyesen részleteket, témák szerint csoportosítva. Remélem, ezzel szerény adalékokat szolgáltatathatok az igen kevésbé kutatott szász-kúti magyarok egykori kultúrájának ismeretéhez.

NÉVVÁLTOZATOK

P. I.: Mi a leánykori neve?

M. K.: Moisă Cristina.

P. I.: Magyarosan?

M. K.: Na, Mózi. Mózi. Há!

P. I.: Édesapja, édesanyja idevalósiak voltak?

M. K.: Idevalók, idevalók. Má anyámat hítták Rózának, s az apámat Jánosnak.

P. I.: Maga hányban született?

M. K.: [19]31-be, negyedikén áprilnak.

P. I.: Itt lakott végig a faluban?

M. K.: Itt, itt, itt, itt. Hét *klászát* [osztályt] tanultam az iskolába.

P. I.: Románul?

M. K.: Oláhul csak.

P. I.: Hány éves volt mikor férjhez ment?

M. K.: Tizenkilenc.

P. I.: Ki volt az első ura?

M. K.: Dorobánc Józsi, Pădurar Józsi... Meg van halva ő... Na, Dorobánc mondták magyarul, Pădurar oláhul. Pădurar vót buletinyba... Engemet híttak Păduraru Krisztina [első férje után], de most, hogyha az [román] emberrel vagyok esküvel [második férjével], Macovei Cristina. Nevem mindenütt megváltottam. Mert nem lehet másképpen.

CSÁNGÓK VAGY MAGYAROK?

P. I.: Mondták itt maguknak, hogy csángók?

M. K.: Igen. A románok.

P. I.: A magyarok mondták maguknak?

M. K.: Nem, műk maguknak nem mondtuk.

P. I.: Maguknak hogy mondták?

M. K.: Magyarok. Magyarok. Mondom, vagyon szép imádságos *leveleském* [írásom], magyaros, *chiar* [éppen] magyar nyelven. Erősen szép. A testvéremtől, a szeminártól [teológiáról] maradt. Mert kaptam édesapámnál, s én is elvettem, de nem ott tartom. Nem üsmerek belőle olvasni.

REFORMÁTUSOK

P. I.: Itt Szászku-ton régen voltak református magyarok is?

M. K.: Mekkora cska lehettem, jut eszembe, hogy vót templom. Kálvinista templom. Me még a temető es vót a kertykibe, ott még van máig is egy keresztfájk, tetszik nekem, de úgy amarra nem üsmertem senkit.

P. I.: Hányban született?

L. J.: [19]16-ba, huszonhat nojember [november 26-án].

P. I.: Hol?

L. J.: Itt Szászku-ton.

P. I.: Ki volt a nagyapja?

L. J.: Dobai György.

P. I.: Mivel foglalkozott?

L. J.: [18]77-be idejűtt, tanult Debrecenbe. Református pap vót... Idejűtt Szászku-tra, s az édesapja itt hátul csinált egy hosszú házat templomnak. S akkor vótak itt a faluba vagy húsz család.

P. I.: Református?

L. J.: Minden. Annyi vót ez a falu... S vót[ak] 1900-ig. Osztág kivesztek, s [1]900-ba elvették a taljányok a cukorgyárt Szászku-tról. S azok jöttek, s állítottak egy más, katolikus templomot, melyik megvan mamái nap es.

P. I.: A gyárhoz kik jöttek dolgozni?

L. J.: Akkor vótak a régi világba, vótak magyarok Erdélyből, dolgoztak. Itt vót egy nagy gazdag úr, s a cukorgyár es... Falu vót itt, város vót ide Szászku-ton oda bé. Mezőn es dolgoztak a báronnál, mongyam úgy.

P. I.: Ott katolikus magyarok dolgoztak?

L. J.: Nem, ezek, amelyikek vótak. Osztá kivesztek, viszsamentek, mind elhúzódtak, tuggya, még elhótak itt es.

P. I.: Ahol most vagyunk, ez a szászku-ti falurész mióta van meg?

L. J.: Ez vagy 600 éve.

P. I.: És akik itt laktak, azok katolikusok voltak?

L. J.: Rományok es vannak, katolikus es vót vagy három család, németes családok es vótak itt. Itt több román vót... Ennek a falunak asz mongyák Szászku-t. Akkor, mikor megkapódott két úr, egyiket hitták Szász, s egyiket Kút. S a román mikor meghallotta, asz monta Sascut [Szászku-t]. Arról maradt ennek a falunak a neve Szászku-t. Egyik ajálta magát Szász, s a másik Kút. A magyar vót Kút, s a másik Szász, Szász vót az ő nevezettye...

P. I.: A reformátusok honnan származtak ide?

L. J.: Há, jöttek. Nagyapám mikó tanulta az iskolát Debrecenbe, osztán mikor bėjött, nekik nem vót. S akkor jöttek, vótak, úgye, dologra. [Csík]Szeredáról, Szengyörről [Sepsiszentgyörgyről], az egész falukról vótak. Zavarták ott es, es nem egyeztek a magyarok ott, s osztág bėjöttek ide dologra, munkára, ide. Vót egy nagy görög úr, úgy monták Éliász, Zsákmán Éliász. S ez a Zsákmán Éliász hozott mindenféle népet, me azok a helyek mind a Zsákmán Éliászé vótak. Osztág kiosztotta a falusi népnek a helyeket. S [1]900-ig nagyapám vót [református lelkész], gondozta azt a 20-25 [családot], mennyi vót, így jöttek osztág, elvették a taljányok, s osztág még eszejöttek a csángó népek, s itt felfele mentek, me itt erdő vót, nem vót falu. Kivágták az erdőt, s osztág egy ház vót. Ahol van [vagyunk] műk, itt vót egy ház, s osztág a másik utcába még vót egy ház, olyan gyérek vótak a házak itt. Gyérek vótak. S osztág megsürültek a két háború alatt [között].

P. I.: Tehát a nagyapja, Dobai György lelkész 1925-ben meghalt.

L. J.: Meghalt a nyolcadik februárnak [február 8-án].

P. I.: Utána mi lett az itteni reformátusokkal?

L. J.: Há nem vótak. 1900-ba nem még vót egyik se... Kimentek mindenki a faluba, ahonnan vótak, Erdélybe, me ott nem még vót semmi zavarás.

P. I.: A nagyapja itt maradt?

L. J.: Itt vót, meg az édesapja itt vót.

P. I.: Akkor már nem volt lelkész?

L. J.: Nem, nem. Osztág béállott írogatónak a cukorgyárhoz. Me ő, lelkem, hét idegen nyelvet üsmert, a nagyapám, oan tanult ember vót.

P. I.: És az ő leszármazottai milyen vallásúak lettek?

L. J.: Hát csak én vagyok római katolikus es még egy unokatestvérem. Rományok lettek, elszertültek mind az országba a leányai, fiai.

P. I.: Itt nem maradtak a faluban?

L. J.: Nem, meghótak melyikek vótak, édesanyám es meghót.

P. I.: Magát már római katolikusnak keresztelték?

L. J.: Én romának [ortodox vallásúnak] vótam keresztelve... S osztág állottam, hogy az asszonyt elvettem, római katolikusnak.

P. I.: Gyermekkorában megvolt-e a még a református templom, volt-e valami maradványa?

L. J.: Vót egy harminc kilós harang, elvette Tőkés, Bukoresbe elvitte innét az esperes.

P. I.: Mikor?

L. J.: [19]25-be. Eljött Tőkés, aszongya, na Jóskáné, viszem a harangot, viszem Bukoresbe.

P. I.: A nagyanyjától kérte el a harangot?

L. J.: Nem. Anyámtól. Nagyanyám meg vót halva [19]16-ba. Tőkés elvitte... S [19]25-be [nagyapám] meghót, csak akkor az esperes, az a Tőkés bécsapott münköt, nem vót becsületes ember. [19]25-be kétezer lejt vett a temetését, vonat, mindent. Oan drága vót a pénz, kócsönöztünk pénzt, hogy lefizettük.

P. I.: Kellett fizetni a temetésért?

L. J.: Mindent, a vonatot, jött... Gyorsvonatval jött [Bukarestből], Ádzsudról [Egyedhalmáról] jött kocsival, az összes kötés: kétezer lejt fizettünk, [19]25-be.

P. I.: A nagypapja sírja itt van a faluban?

L. J.: [19]25-ből elveszett. Nincs több, nem ismerjük.

P. I.: Nem lehet tudni hol van?

L. J.: Nem.

VILÁGI NYELVHASZNÁLAT

P. I.: Szászskúton hány katolikus él?

L. J.: 260 család.

P. I.: Az körülbelül hány lélek?

L. J.: Úgy 550 lélek, nincs több, vannak sok özvegyaszszonyok.

P. I.: És hányan tudnak magyarul?

L. J.: Itt nem beszélnek tiszta magyarul nálunk, a csángók nem tudnak, én megtanultam...

P. I.: De így, ahogy beszél most?

L. J.: Az egész falu tud magyarul.

P. I.: Az egész falu így tud magyarul?

L. J.: Igen, így tud magyarul. Csak lássa itt meg vannak látva a magyar szavak, a cukornak mongyák záhár, a paprikának mongyák csipér, veresparadicsomnak mongyák palade, s ezek a szók el vannak kőcsönözvel a románoktól. Esszevigyútek a magyar szók. Én is megtanultam úgy, hogy háboru vót, mikor Nagymagyarországon vótam, s vótak sok magyar foglyok, s azoktó tanultam én es magyarul, nem tudtam én se beszélni magyarul [azelőtt].

P. I.: Milyen magyar foglyok?

L. J.: Nagymagyarországon, mikor háboruba vótam... [19]44-be. Én eljártam Budapestbe, jártam Tokajin, Nyíradházba, zegész falukot tudom, Miskolc, Fehérváros, Gyulaváros, én ezeken mind keresztülmentem.

P. I.: Mint román katona?

L. J.: Román katona vótam, igen, őrmester vótam.

P. I.: S ott találkozott a magyarokkal mindenhol?

L. J.: Nem, ők le vótak fogva töllünk, ők harcoltak ellenünk, németek es, lefegtük, tanoltam töllük, meg kellett tanoljak, hogy beszéljek, met ők nem tudtak szegények románul... Őrmester vótam, zén kezem alatt vótak a foglyok.

P. I.: Itthon magyarul beszéltek?

M. K.: Mük magyarul beszéltünk az életbe [házban], az életbe beszélni magyarul beszéltünk csak.

P. I.: S ha az utcán találkoztak többen?

M. K.: Na, úgy es, az utcán mincsak magyarul. Köztünk mincsak: jó reggelt, jó napot, jó estét, az Isten áldja meg.

P. I.: S ha jött egy román?

M. K.: Akkor gata [vége]. Bună ziua [jó napot], bună dimineața [jó reggelt]. Zavartuk meg abba a helybe. S hogy mongyam, becsüiket kerestük az oláhoknak úgyes... Klézsebe vannak komáim, keresztfiaim, kereszteltünk oda, s osztán mentünk oda lakodalmakra. Na aztán ott náluk, ők

tudnak sok mindent a klézseiek, ők tanultak iskolát is... Tudom jól, legyen 40 esztendeje, 50. Az öregapámék örökké mondották, hogy jaj, ők erősen kértek, s tanultak *chiar* [éppen] *levelet* [olvasni magyarul].

P. I.: Szászskúton nem volt magyar iskola?

M. K.: Nem vót, mert, mondom, erőst kicsin vótunk. Nem vótunk, nem is tudom, ha vótunk kétszáz lakos. Kicsin vótunk.

HITÉLET NYELVE

P. I.: A faluban van most katolikus pap?

L. J.: Igen.

P. I.: Tud magyarul?

L. J.: Igen, Zöld János. Most el van Foksénba menve bócsura.

P. I.: Beszélne is magyarul, ha elmennék hozzá?

L. J.: Há nincsen hon ma.

P. I.: Máskor szívesen beszélne vajon magyarul?

L. J.: Igen, igen...

P. I.: Szászskúton nem szabad a templomban magyarul prédikálni?

L. J.: Nem, nem, csak románul.

P. I.: Imádkozni sem?

L. J.: Nem.

P. I.: Énekelni sem?

L. J.: Nem, nem, csak románul mindent.

P. I.: Az öregek tudnak még magyarul imádkozni, énekelni?

L. J.: Nem tud senki, nem, kiveszett a magyar imádság itt nálunk. Még van egy falu, Klézse, Bakó felé, att még tudnak az öregek imádkozni magyarul. Én is nem tudok.

P. I.: Kitől tanulta a magyar vallásos énekeket?

M. K.: Az öregasszonyoktól.

P. I.: Ők hol folytatták ezt?

M. K.: Azok dolgoz. Mentünk a *bojérok*hoz földdolgozni a nyárba, s ott ők énekeltek. Mük kicsikék vótunk, s elfegtük.

P. I.: A templomban nem volt ilyen?

M. K.: Nem, templomba nem *chiar* [éppen] énekeltek magyarul. Oláhu... Mük kicsin vótunk itt magyarok, s messze vótunk a más magyaroctól. Félre vót a mük falunk.

P. I.: Akik katolikusok, azok mind magyarok itt?

M. K.: Mind magyarok, mind.

P. I.: S több az ortodox, aki itt van?

M. K.: Igen, ó, hogy mongyam. Nem is tudom, még a húsz a százából is nem katolikus. Erőst kicsin vagyunk.

P. I.: Ebben a külső részben is így van?

M. K.: Innöt tölem felfelé katolikusok. Csak kicsin románok van[nak] úgy arra. De itt lefelé el vannak vigyitvel, ebbe a széjbe itt... Hogy es mongyam, mük meg es vótunk egy kicsit szorongatval a románoktól. Nem engedtek beszéljünk az iskolába is köztünk magyarul. Nem vót szabad. A tanyittók nem engedtek... Örökkétig gyaláztak, örökké magyaráztak, aszt monták, mennyünk a magyarokhoz, met magyarok vagyunk.

P. I.: A páterok sem engedték?

M. K.: Itt nekünk nem vót lakós páterunk. Klézsébe lakott, s onnót jött egyszer egy hónapba.

P. I.: Itt ki csinálta a miséket?

M. K.: Csak a deák. Csak a deák magára.

P. I.: Olyankor magyarul mondta?

M. K.: Nem. Mindcsak oláhul mondta. S ha egy temetés vót, mindcsak a deák magára temette el... Csak a keresztség, az esküvés, akkor kellett menjen. Mentek fel Klézsébe, vaj jött a páter le ide. S annyi.

P. I.: Volt itt a faluban deák, kántor?

M. K.: Kántor vót egy. Deák Istvánnak hítták... Ő idevaló vót, itt vót születve. Testvérei is vannak itt, mind az egész nemzetje itt vagyon. Meghót. Aztán vót egy Szuszán Anti Ploskocéból... Diák vót. Páternek vót egy Hojdin, az meghót. Vót Szészku, vót még egy más, vót Boár Vaszi, vót Róka páter, s most vagyon Zediu.

P. I.: Honnan való?

M. K.: Leszezi, Buhus.

P. I.: A többi páter sem volt innen való?

M. K.: Nem vót innen való... Kántorok csak az az egy vót Ploskocéniből, s még jött egy Gäicsánából... Avădăni István. Ő itt megházasodott, hozott asszonyt mind csak onnét, s meghalt most három esztendeje, fiatal ember. S most egy leányka kántor, *chiar* egy leányka.

P. I.: Hol tanulta a kántorságot?

M. K.: Na hol tanulta, nem is tanulta soholt... Az apókája vette, a nagyapja vette egy *orgă electronică* [elektromos orgona], s avval járt a leányka, nem is tudom, ha van tizenégy esztendő. Kicsike, tanul még az iskolába, nincs nyóc klászája kicsinálva.

P. I.: Amikor maga gyermek volt, ki volt a kántor?

M. K.: Deák István.

P. I.: Ő tudott magyar éneket?

M. K.: Ő tudott, erőst sokat tudott, de aztán innyi fogott, s nem még tartották.

P. I.: Az ő idejében a templomban is volt ének magyarul?

M. K.: Igen, igen, igen. De há mü kicsikék vótunk.

P. I.: Latinul volt a mise?

M. K.: Latinul, csak latinul. Én úgy üsmertem, hogy latinul csinálta az egész misét. Aztán megfordította románul.

P. I.: A prédikációt románul mondta a páter?

M. K.: Rományul csak a prédikáción. Magyarra semmit.

P. I.: Mikor mondtak magyarul éneket?

M. K.: Hogy mongyam, a mise közt kellett, hogy énekeljenek, akkor még szaggatott magyar énekeket.

P. I.: Amíg jött a páter, azelőtt is szoktak?

M. K.: Még azelőtt es, igen.

P. I.: És imádságot is?

M. K.: Igen, imádságot is. Én is tudtam a Miatyánkat, az Üdvözlégy Máriát.

P. I.: Most mennyien vannak a faluban magyarok?

M. K.: Most vagyon a 380 lakos. Még elvgyültek, me na. Né én is, ha evvel az embervel [román férjével] elvegyültem,

elmentem az oláh hitre, elhagytam a magyar hitet, me neki az asszonya él, s nálunk [katolikusoknál] nem lehet, hogy megeskücsön [a pap], ha él az egyiknek a [régii házastársa]. Elmentem az oláh hitre. De úgy es, egy mejen oda, három, négy jó onnat ide. Tudja, ésszezavarodott a nép.

P. I.: Nem is jár már a katolikus templomba?

M. K.: Járok, hogyne. Járok, há, mer szabad. Összegeyzett az oláh páter a magyarval. Erős nagy barátok, fiatalok mind a ketten. A Jézus támadásra az oláh eljött a zasszonval, gyermekeivel, a támadásra hézzánk, s ez a miénk es hezza. Erősen barátok. S osztán, amikor meghallotta az oláh páter, hogy én mejek oda, ő hamarabb beszélt evvel. S osztán mondta: Ne gondold, aszongya, hogy ő nem akar, a tiétek, hogy megeskücsön. De nem lehet. Mondom, há, nekem nem kell mongya, hogy nem lehet, mert én üsmere a rendességet. Nem lehet, nem lehet, mit csináljak, mondom, de úgyis nem tudok élni esküvetlen. S osztán úgyes ez a katolikus páter, úgyes, hogy mongyam, örömes vót, mert azt mongya: mindcsak vétekebb esküvetlen...

P. I.: Tud magyarul imádságot?

M. K.: Az édesapám annyit ütött, mikor kicsikék vó-

tunk, öt esztendősköztől. Ültetett le térgyre esténként, s meg kellett magyarul imádkozzunk. Tudtam, de há aztán megnőttünk, eljött a *verekedés* [háború], sok nyomorúság, sok rossz, erőst keserettek vótunk, az *életünk* [házunk] is elégett. Annyi gyermekvel nem maradott semmink. Reggel, mikor megébredtünk, nem vót egyéb egy ekkora kenyerünk bár. Tiszta csórén maradtunk. Ahogy a népek éjjel, mert éjjel vót a tűz, ahogy ki tudtak kapni a langból, annyival maradtunk. S nem még ügyekezünk, mert olyan gyermek vótam, az egész nyócból, a testvérem es mondta Németországba: Te úgy *személsz* [hasonlítasz] anyámnak, aszongya, egészen még a beszéded is csak anyám. Me én olyan anyás vótam, mikor ötet láttam szomorún, én es csak szomorún ültem mellette. Én nem mentem, mint akármelyik gyermek játszódni... Könyörögtem, adjon nekem es dolgot, segítsen ötet es... de nem tudtam megmozdulni mellőle, örökké féltem, meghal. S úgyis, mikor 16 esztendősk vótam, csak meghót.

P. I.: Mikor gyermekek voltak, reggel is kellett imádkozni?

M. K.: Reggel es, reggel es. Az asztalhoz es, mikor leültünk, akkor es kellett... Letérgyeltünk rendbe az egész, s úgy a kezünkvel felfogva, s úgy kellett imádkozzunk.

LAKODALOM

P. I.: Aminek románul úgy mondják, *nunta*, azt magyarul hogy mondták?

M. K.: Lakodalom.

P. I.: És ami románul *mire* [vőlegény], *mireasă* [menyasszony], annak hogy mondták magyarul?

M. K.: Mindcsak. *Nyirél*, *nyirásza*.

P. I.: A menyasszonynak és a vőlegénynek az apja, anyja?

M. K.: *Örömapa* a *nyirél*nek az apja, s *búsapa* a *nyirászájé*.

P. I.: Románul ez hogy jön ki?

M. K.: *Soacră mare*, *soacră mică*.

P. I.: S a násznagyok?

M. K.: Násznagyok? Azok mentek a gyertyával. Két gyertyával.

P. I.: Hogy volt, amikor megszerették egymást a fiatalok?

M. K.: Elmentek a páterhoz, s a páter őket megmátkásította, s osztán mikor ők megszámitották, hogy lehet, csináljanak lakodalmat, akkor megcsinálták, megesküdtek, s annyi volt.

P. I.: A páter a templomban is elmondta, hogy megvannak mátkásítva?

M. K.: Megmondta, meg. Három vasárnap mondta meg.

P. I.: Amikor a menyasszonyt búcsúztatták, magyarul beszéltek?

M. K.: Nem beszéltek magyarul, mind csak oláhuul búcsúztatták el.

TEMETÉS

P. I.: Énekeltek éjszaka a virrasztóban?

M. K.: Énekeltek, de mind csak románul... Minden este

ment a deák. Há ment [oda], a halott hun vót. Há nem, nem es hallottam soha egy szót es magyarul a halottnak. Nem.

P. I.: Volt olyan, hogyha meghalt valakinek az apja, akkor annak leánya siratta?

M. K.: Igen, hogyne, siratta.

P. I.: Magyarul volt?

M. K.: Többet oláhuul, mindcsak... Magyarul es mondtak.

P. I.: S ha az ura hótt meg, akkor miket mondtak?

M. K.: Na, annak es vót, s a fiának es vót, mit mongyak.

P. I.: Mikor mondták románul, s mikor magyarul a siratást?

M. K.: Na, ahogy jött. Ha vótak sok románok, akkor sirattuk románul, ha vótak magyarok, magyarul.

P. I.: Hol szoktak siratni?

M. K.: A háznál. Háznál, s az úton el végig... Végig, míg bétették a földbe...

P. I.: Az ortodox románok is ezen a hangon sirattak?

M. K.: A siratásnak ez a hangja, ha magyarul, ha oláhuul, ha németül, akárhogy.

NAPSZÁMOS MUNKA

P. I.: Milyen *bojérok* voltak, akiknél dolgoztak?

M. K.: Ó, vót az *Academia Română*, vót egy *kolonél* [ezredes], sok helye [földje] vót, ott vót *gosztát* [állami gazdaság]... S osztán mük ott dógoztunk örökké.

P. I.: Saját földjük nem volt?

M. K.: Nekünk vót, de mikor kicsikék vótunk, anyánk nem vitt münket a münk földünkhöz. Mük mentünk oda többet jácodni, min dolgozni... Kilencévestől mentem dologra.

P. I.: S annak a dolognak hogy mondták, hogy hova mennek?

M. K.: Napszámval mentünk... Napszámval dolgoztunk. Dolgoztunk egész héten, s szombaton este fizettek ki.

P. I.: Csak pénzbe fizették vagy másba is?

M. K.: Csak pénzbe.

KARÁCSONY

P. I.: Itt a magyarok csináltak olyant újesztendőben, hogy a kecskével menjenek?

M. K.: Igen, mentek. Csináltak *kecskét*, *ekecskét*, *lovat* csináltak... Amikor jöttek *urálni*, akkor egy jött bé a gyermekekből, tette le az ekecskét az asztalra, takarta ki, meddig a mások *uráltak* künn.

P. I.: Magyarul mondták?

M. K.: Nem, mindcsak románul. Magyarul semmit nem mondtak.

P. I.: Katolikus gyermekek voltak?

M. K.: Mind katolikus gyermekek, de mind románul, mind.

P. I.: Az *urálás* más volt, mint a kecskével?

M. K.: Más dolog vót. Vót, aki táncoltatta, vitte a kecskét. Vót a kapitány, vót leány. S vót, aki a muzsikával, az *ákordeón*val [harmonika]. Vót mindcsak egy legény, gyermek felöltözve leányul.

P. I.: Cigánynak is voltak öltözve?

M. K.: Medvével. Nem, nálunk itt nem vótak.

P. I.: De hallott maga ilyent?

M. K.: Igen, elvótak most két esztendeje vagy három, elvótak Komănestrőrl, Mojnestrőrl ide. Vagy harmincan vótak úgy. Én úgy megijedtem, még az ajtót is bezártam. Vagy három, négyen vótak felöltözve medvebőrbe, s én azt mondtam, *chiar* [éppen] igaz medvék.

HÚSVÉT

P. I.: Mikor csinálták a veres tojást?

M. K.: Husjétkor? Na, csütörtökön csináltuk a veres tojást, me azt mondta az édesanyám, hogy Szűz Mária csütörtökön ment el a kas tojással, hogy fizesse meg, adja oda, hogy Jézust ne még kínozzák. S ő letette a kast a tojással a keresztfához, s folyt a vér a lábaiból, s akkor megpirosodtak a tojások... Jézus vére. Aztá pénteken sütkölöztek *kozóná*kat [kalácsot], pászkát. Szombaton készítették az ételt, szombaton este mentünk a támadásra. E vót.

P. I.: Olyan volt, hogy a fiatalok összeütötték a tojást?

M. K.: Összeütték, igen. Husjét első napján. S akkor mondták: Jézus feltámadott. Igazán feltámadott. De mind csak románul mondták.

P. I.: Magyarul nem mondták?

M. K.: Nem, magyarul nem mondtak, semmit nem mondtak.

P. I.: Mondta, hogy tudja a nagybőjti éneket.

M. K.: Nagybőjti éneket, igen... én nyárba is, mikor megyek kapálni úgy magacskámra szőlőbe, akárhol, én ott énekelem eztet. Erős szeretem eztet a nagybőjti, hogy mongyam, valahogy fájdalmas ének, *Lehullott a Jézus vére*, *doar* [hiszen] a Jézus elhullotta vérét mindenkiért, nem csak egyért.

TÁNCOK

P. I.: Milyen táncok voltak itt?

M. K.: *Cel puțin* [legalábbis] a *csárdás* erőssen... Rugtuk kereken, s osztán forogtunk is egyet ketten, párosan.

P. I.: Volt más tánc, ahol a legén a léánval táncolt?

M. K.: Vótak ezek a *szârbák*, ezek a *hórák*, szép *válszok* [keringő], ahogy muzsik[áltak], de most azok kivesztek... Az öregek, azok rugták az *övesdét*. Azok erőssen rugták, erőssen.

P. I.: Az asszonyok is?

M. K.: Az asszonyok es, s az emberek es.

P. I.: Hogy fogták egymást?

M. K.: Így, megkapcsolták magikat jól, ne essenek le... Há, derekikat. Há mondom, akkor úgy vót. Most mennek a gyermekek a lakodalmakba estétől reggelig. Akkor nem tudtuk, akkor nem vót szabad kimenjünk a házból este... Mikor az áldott nap leszentült, az egész nép az udvaron kellett legyen. Akkor anyám kész vót az ételvel, leültünk, vacsoráztunk, s avval mindenki ment, s feküdt le... Rendesség vót.

P. I.: Táncban *dedoj* volt?

M. K.: Igen, a *dedoj* vót.

P. I.: Polka?

M. K.: Polkát es még táncolták, de annak kellett rikócsanak, s aki nem tudta rikótani, az nem es még táncolta.

P. I.: Magyarul rikoltottak?

M. K.: Nem, románul.

P. I.: Volt itt guzsalyas?

M. K.: Vót, hogyne, mentünk guzsalyasba, éjjel, éjféléig mentünk a guzsalyakval.

P. I.: Kik jártak guzsalyasba?

M. K.: Leányok. A leányokhoz az asszonyok, asztá jöttek a legények, s asztá még mennyit dolgoztunk, nem dolgoztunk, vettük bé az ágy alá, s még fogtunk rugni egy-egy táncot. Úgy vót.

P. I.: Milyen zene volt?

M. K.: Mit a szájunkból énekeltünk.

P. I.: Nem volt furulyás?

M. K.: Nem vót senki, nem vót semmi. A szájunkból énekeltük, s mük rugtuk.

HANGSZERES ZENE

P. I.: Itt hogy mondták? Furulya vagy *fluier*?

M. K.: *Furulya*, furulyának.

P. I.: Nem mondták *sütünek*?

M. K.: Nem, nem, nem, furulya.

P. I.: S aminek románul úgy mondják, *vioară* [hegedű], annak hogy mondták?

M. K.: Az magyarul es mindcsak *viora*.

P. I.: Nem mondták, hogy *cinige*?

M. K.: Lehet, az öregebbek mondták, mük a *cinigét* mondtuk a *kobzának*. Há. Mük annak mondtuk *cinige*, mert mük es csináltunk, csokánkóréból.

P. I.: Rendes *kobza* volt itt a faluban?

M. K.: Vót, vót, hogyne. Vótak muzsikások, amelykeknek vót minden eszközük... Cigányok vótak, ők nem vótak idevalók. Éppég Băcsojból vótak, túl a Szereten. Messzinnő vótak. Azok csinálták a lakodalmakat, azok jöttek husjétkor, jöttek újesztendőkör, azokval mulatott az egész nép.

P. I.: Ők tudtak olyan nótát is, ami a magyaroknak kellett?

M. K.: Igen. Mindent, amit a magyar parancsolt, aztat muzsikáltak. Aztat énekelték. Tudták, mert komások is vótak a magyarokkal. A magyarok kereszteltek nekik, sok gyermekeik vótak, kereszteltek nekik, jó barátok vótak erősen.

P. I.: Ortodox vallásúak voltak?

M. K.: Mind, de na, mindcsak népek... amint itt es. Parasztok es, részegesek es, mondom: azok se járnak a fejikkel alatt. Mincsak úgy járnak lábon, amint mük es. Mondom: nincs mit válasszál, csak annyit, mondom, hogy ott *ii respectul mare* [nagy a tisztelet], s nem lopnak... mindcsak olyan népek vannak, mint itt is. Fetekék is, fehérek is, mindenfélék. Na...

Szászkút helynevei

Szászkút község lakossága a 2011-es népszámlálás adatai szerint 8564 fő. A községet Berești, Sascut, Schineni, Conțești, Sascut Sat, Pânțești falvak alkotják. Sascut Sat, Szászkút falu Valea Nacului, Bălcuța és Fântânel falurészekből tevődik össze. Mindegyik falurész egy-egy völgyben, patak mentén terül el. Fântânel a község régi katolikus falurésze. Az itt élő családok által is birtokolt, megművelt darabok, határrészek neveit tartalmazza az alábbi gyűjtés. A legfrissebb egyházi statisztika szerint a plébániához tartozó falvakban és filiákban 399 katolikus él, ebből 311-en Szászkút faluban, 75-en a községközpontban, Sascut-Târgben, Urechești faluban 4-en, Orbényben 3-an. Fântânel falurész búcsúját augusztus 6-án, Urunk színeváltozása ünnepén tartják, Sascut-Târg-ben pedig augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján.

A helyneveket nem ábécérendben soroltam, hanem úgy írtam le, ahogy a beszélgetőtársaim említették. Így egy képzeletbeli, vagy akár egy valóságos térképen is be lehet járni a szászkútiak földjeit. A Szeret vonalától indulunk, és Conțești felé kitérve, Fântânel körül félkörben a Tatros-völgy vízváltatójáig elérve Pânțeștiig jutottunk. A helyneveket csak ott fordítottam le, ahol egyértelmű volt a kifejezés, szó értelme. Beszélgetőtársaim kevés kivételtől eltekintve csak azokat a határneveket sorolták fel, ahol a magyaroknak tulajdonai, részei voltak.

Ahogy a Szeret jobb partján található falvak esetében megfigyeltem, az erdőhatár Szászkút esetében is régen, úgy 100 évvel ezelőttig, sokkal beljebb volt, mint most. Konțești és Pânțești, mivel rezes falvak voltak, több földdel rendelkeztek. A bojári, egyházi birtokok elfoglalták

a lapályosabb részeket le egészen a Szeretig. A szászkúti magyarok, amennyire rekonstruálni lehet, kevés földdel rendelkeztek, igazából az erdőirtások, majd a kisajátítások, földosztások következtében tettek szert nagyobb területekre. A közösségi emlékezet úgy tartja számon, hogy kevés ház volt a magyarok lakta völgyben és annak a szájában.

Megfigyelhető a megnevezések lassú cseréje is, a román és magyar névadási szokások különbsége, változása. Azonban ennek folyamatát egy ennél nagyobb merítésű, körültekintőbb kutatás, és a román közösség által használt helynevek számbavétele után lehetne jobban látni.

Ballagi Aladár az 1888-ban megjelent *A magyarság Moldvában* című beszámolójában részletesen ír szászkúti élményeiről is. Többek között felsorol néhány helynevet is. *A Bokros, Kódaföld, Fontinelszőlő, Csolpán, Balkuczai patak, Zódi gödre, Buda gödre* ma is jól beazonosítható helyek, nevek. *A Pojana Kalvinilor, Fetzisora, Rosszmalom gödre* viszont már nem volt ismerős beszélgetőtársaim számára.

A koncesti határban és az erdőn található egypár érdekes helynév, amelyek egy valamikori bojári udvarház emlékét őrzik, illetve elásott kincsekről tudósítanak. Ezek alapján talán egy helyi legendárium körvonalai sejlenek fel, de ez is alaposabb utánajárást igényel.

A katolikusok és az ortodoxok névadási gyakorlatában is fontos szerepe van a gödör és a tisztás, rét jelentésű pojana, dumbráva szavaknak. Ezekkel egyrészt a meghatározó domborzati formát, másrészt az élő környezet változásait, pontosabban az erdő visszaszorításának mozzanatait rögzítették. Mindenképp az itteniek a névadással idomultak

Szent Péter kutyája

Apóm, Balán, aszonta, hogy ment fel eccer a lóval, mámámnak a zapja, ment fel a lóval Bákóba, egy kancával, de kellett megszorodjon, fel Bákóba, hozzon le a zsidóknak, a mágázinnak valami márfát. Azok, gondolom, trinval, valamivel hozták, nem tom. Saszonta, hogy elindult, s Târgușorból nem akart kimenni a ló, fekütt le, me ő kereste immág, hogy csitkódzon meg. Megharagut, s bévitte a lunkába, s ott hatta, s aszt monta, Szön Péternek a kutyája egyen meg. Me béjövök reggyel, elveszlek, s felmejek Bákóba, de ő dolgozott vót akkornap véle, nem tudom, hol mondta vót, hogy járt, nem még tartom számon, zerdőre, valahova. S íntradevăr, reggyel mikor bément, a kanca megszorodott, de a csitkót Szen Péter kutyája megette. Tudod minek monták Szen Péter kutyája? Farkasnak! Á, úgy mondják, nálunk úgy monták, nemtom, valami, nemhogymese, valami vót a régi levélbe, írta, hogy Szent Péter kutyája vót, me Szen Péternek szökött vót, s Szen Péter megszidta, s férre ment, szót fogadott. S osztán úgy monták magyarul a farkasnak, Szen Péter kutyája. Me Szen Péternek a szavára férre ment, nem még csinált rosszat, félrehuzolkodott. S úgy, hogy mikor bément apóm reggyel, megkapta a kancát, de a csitkót Szen Péter kutyája megette, meg maradott csak a lába és a feje. Érted?!

Botezatu Veronika (1950), Szászkút Petres László gyűjtése

a domborzati, környezeti sajátosságokhoz, változásokhoz.

Nagyon sok helynév konkrét személyekhez, valamikor vagy jelenünkben is élő, létező családok nevéhez, ragadványnevéhez köthető. A helyi családnévanyag áttekintése sok esetben tanulságos lenne.

A katolikusok által lakott részeken találunk egypár Szűz Máriának, Szent Antalnak újabban szentelt szobrot, grótát, keresztet. A *Besső ulicát* a *Küsső ulicával* összekötő utcácskák elején, két helyen, közel egy évszázada hármaskeresztet állítottak. Az egyiket a templommal szemben található emelkedőre, a másikat pár háznyival feljebb. Az utóbbit nemrég lebontották, és helyébe a templomból kihozott feszületet tették. A templommal szemben lévő hármaskeresztet kikerülések alkalmával is használják. Ezeket beszélgetőtársaim szerint Fazakas György készítette, akárcsak a római katolikus templom udvarán álló masszív, cserefából készült keresztet. Erre a keresztre magyarul a következő szöveget vésték: DICSIRTESÉK AZ ÚRJÉZUS / KRISZTUS EZEN K / K ??? ET / ÁL ??? M / JÉZUS SZENT / SÉGES SZIVE / DICSÖITÉS / SÉRE. / 1911. J. 19. K. Azon a helyen, ahol nem lehet kiolvasni, utólag rászegezett dobozocska takarja el a vésetet.

A szászkútiak, fântâneliek névadási, tájékoztatói gyakorlata mögött valójában egy összetett rendszert találunk.

Ez a megállapítás természetesen igaz más falvak névadási, tájékoztatói gyakorlatára is. Ebben a rendszerben szerepe van a vallásnak, legendáriumoknak, meséknek, mágikus gyakorlatoknak, ünnepek és hétköznapi megélésének, családok és nemzetségek történetének, a táj, a természet, az épített környezet változásainak, a természetű növény- kultúráknak, mesterségeknek, természetesen a nyelvnek, a helyben beszélt nyelvjárás hanglejtésének, az emlékezés, a tudás átörökítése módjait. Ha szeretnénk eligazodni ebben a faluban (is), akkor mindezeket jó, ha figyelembe vesszük.

KÜLTERÜLETI HELYNEVEK

Szeret: a Szereten átívelő hídon keltek át Rogoza irányába, mikor Magyarfaluba mentek búcsúba. Mikor Ploszkucényben voltak búcsúba, akkor Burcioaianál, Adzsud alatt, komppal keltek át a folyón

Lunca Boilor: lonka, mező a Szeret mellett, Béres határában, legeltető hely, csorda helye, fele a *puncsestieké*

Béres: románul Berești, a Szeret jobb partján elterülő falu, lakossága a 2011-es népszámláláskor 1336 fő volt

Ropota: 3 nagyobb darabból áll, mező, kukoricát, búzát természetesen rajta; Béres és a Vasút között található

Cărăbușnak a kútyya: az egyetlen kút a vasút és Béres között

Siskán: A Bérestől délre található, Vrancea megyéhez tartozó Szeret parti Șişcani lakossága 2011-ben 739 fő volt

Vasút: A Bukarest – Galac – Románvásár vonalat 1872-ben adták át a forgalomnak

Bordéj: szántó. Az 1875-ben megnyitott *Cukorgyár* sok idénymunkást vonzott magához. Jöttek magyarok is Székelyföldről, Erdély különböző vidékeiről. Maguknak átmeneti szállást, félig földbe vájt kunyhót, bordét ezen a helyen készítettek. Ezekről az átmeneti építményekről kapta nevét a ma szántóként használt terület

Vranceána: szántó

Hanu Ars: román kifejezés, szabad fordításban „leégett fogadó”, szántó

Spranceána: szántó, bojári földek, amiket szétosztottak a község lakossága között

Gára: gară, román szó, jelentése vasútállomás

Europeána: szabad fordításban „európai jelentőségű országút”, a DN2 jelzésű országút Bukarestből indul, és átszeli Moldvát az északon található Szeretvásárig. Fő tranzitvonal a Balkán-félsziget és Ukrajna, Lengyelország között

Dumbráva: *Bordéj*val átellenben, az országút jobb felén található szántók neve, valamikor kút is volt az út mellett

Cukorgyár: románul „Fabrica de zahăr”. Jacques Menachem Elias (1844–1923) szefárd zsidó családból származó bukaresti bankár, iparmágnás, földtulajdonos, filantróp, európai jelentőségű üzletember Szászút községben, az országút mellett is, nagy kiterjedésű földbirtok tulajdonosa volt. A tulajdonában álló területen épült fel

1875-ben Románia első cukorgyára. A gyárat 1948-ban államosítják, 1998-ig működik. Végrendeletében Jacques Menachem Elias vagyona kezelésével a Román Akadémiát bízta meg. A cukorgyár szerepe Szászút község, így Fântânel gazdasági, szociális, népesedési történetében meghatározó volt.

Târgușor, Târgușorik: târg, román szó, jelentése vásár, vásáros hely. A 19. század első évtizedeiben Costache Aslan bojár vásártartási jogot nyer birtokán Moldva fejedelmétől. Ekkor alakul ki az országút mellett Szászútvásár, Sascut Târg magja.

Szkinén: románul Schineni, lakossága a 2011-es népszámlálás szerint 705 fő, az ortodox többség mellett néhány katolikus család is él a faluban

Fântâna lui Lențu: a Szászútra vezető út bal oldalán található kút. Nevét egy mérnökről kapta, aki a megrongált kutat befödte, helyrehozta

Koncest: románul Conțești, a rezes faluként számon tartott település lakossága 2011-ben 538 fő volt

Koncesti patak: tájékozdási pont *Koncest* határában

Mogyila: a román movilă, bucka jelentésű szóból képzett helynév „megyünk a Mogyilához”, kilátó, tájékozdási pont *Koncest* határában

Rét: a környező román falvak által is „la rét”-ként ismert határrész földjeit a 2. világháború után osztották szét a község lakosai között

Csutkos: irtvány, izláz, szántófield. A múlt század '50-es, '60-as éveiben szorult vissza véglegesen az erdő ezekről a területekről

Csuturocs: szántófield

Cölina: Țălină, szántófield

Dumbrava Conțeștilor: román kifejezés, jelentése koncestiek rétje

Pe dealu Curți: koncestiek által használt helynév, szántófield

Domnești: koncestiek által használt helynév, szántófield

Poiana Lungă: román kifejezés, jelentése „hosszú rét”, közel 1 km hosszú szántófield *Koncest* határában

Huşmeleu patakja: tájékozdási pont, helynév *Koncest* és *Szkinén* között

Huşmeleu Pâncești: bojári földek, szántók, amiket a szászútiak és a puncsestiek között osztottak fel

Huşmeleu, Huşmeleu Sascut: szántók

Puncsest: a Szászút falu magyar részével, Fântânellel határos Pâncești lakossága 2011-ben 2240 fő volt. Újhitű ortodoxok mellett jelentős számú óhitű is él ebben a faluban

Vélnice: szőlő, részben a szkinéniek művelték

Chelar kútja: tájékozdási pont

Curături: szántófieldek

La cărări, Groapa Mihului: a *La cărări*, magyar fordításban az ösvenyeknél régi neve ennek a szántófieldnek, az újabb és vele párhuzamosan használt kifejezés a Groapa Mihului

Ciolpan: szántó

Fruntea: román szó, jelentése homlok, szántófield

Locul de mijloc: román kifejezés, jelentése középhely, szántófieldek

Koda föld, Koda födek: szántó, szőlő

Sztrétya: „oláföd”, *Koncest* határában, szántók

Valea Nacului: a magyarul Nákó völgyének fordítható kis település ortodox lakossága 2011-ben 202 fő volt. Templomuk, temetőjük egy a *Bălkucáéval*

Bălkuca: Bălcuța, a Szászút falut alkotó három falurész legnagyobbika. A 2011-es népszámlálás alapján *Valea Nacului* és Fântânel katolikus lakossága nélkül 1227-en élnek benne

Küsső puszta: román neve **Poiana Popi**, majdnem kizárólag szőlős. A szőlőültetvények helyén lévő erdőirtásban tevékenyen kivették a részüket a fântâneli magyarok is. Talán ebből adódik a szőlős kétnyelvű megnevezése

Kobzár szölleje: a Gál családba beházasodott német származású férfi ragadványneve után képzett helynév

Zakadémia földje, heje: Jacques Menachem Elias (1844–1923) végrendeletében a Román Akadémia kezelésében hagyta szászúti birtokait is. A *Küsső puszta* egy része a *Zakadémia földje* lett

Temetői szőlő: A fântâneli római katolikus temető felett, közvetlen közelében található szőlők neve

Mojneász: *Zakadémia földjét* hívták régebbi Mojneászának

Zerdalatt: *Küsső puszta* darabjai vannak a Zerdő alatt

Buda gödre: erdő

Monár kútja: kút a *Buda gödre* közelében

Régi kánton, Vaskalpnál: az erdész házat is nevezték román kifejezéssel cantonnak, kántonnak. Itt az erdész háza, és környéke

Kánton gödre: az erdész háza melletti gödör neve, erdő

Alexandru: egy gödör neve az erdőben

Kojtánnak a kútja: az egyik Minya nevet viselő családban hordozott ragadványnevből képzett helynév

Tokilán: Tótyila, Tók iránt pojána, bálták, tavak, kenderet áztattak bennük

Körtefánál, Körte útja, Körte gödre: románul Groapa comorilor: egy újabb kettős névadás, erdős rész

Hrisztátye pojánája: a faluból kiérő út itt ágazik el a különböző gödrök fele

Dogăria gödre: erdő

Bândoiaia gödre: erdő

Alexinak a kútja: kút a *Hrisztátye pojánája* közelében

Meszes kút: határ a Tatros-völgyi Kájuc falu birtokában lévő erdővel

Banca: egy egyszerű asztalról és padról elnevezett erdőrész neve, egyben a határt jelöli a Tatros-völgyi Kájuc községhez tartozó Boiștea falucskával

Boiștea: Căiuți – Kájuc községhez tartozó kis település a Tatros bal partján. 2011-es népszámlálás szerint 179-en lakják

Poiana lui János: a *Rét* mellett a másik helynév, amit

a románok is ebben az alakban használnak, tisztás, erdős rész neve

Foișor: határ a puncsestiekkal

Poiana lui Măhăilă: „műnk részeink” tisztás, erdős rész

Coama Dealului: a dombél neve, ami elválasztja Bălcutát Fântâneltól

Bokros, Zerdő: Fântânel közvetlen közelében található, az erdőig kitartó gödrök bokros részeinek neve

Gál Györgyi patakja: nevezik **Boján patakjának** is a két oldalán lakó családok után. Időszakos folyású kis patakocska két telek között, ami a *Küsső pusztáról* ered és egy gödrön keresztül belefolyik a Fântânel patakába

Gál gödre: Gál gödrén keresztül vezetett az időszakos patakmeder, út

Dealul Puncștilor: Fântânel patakának bal oldala, a néhol meredek domboldal beszélgetőtársaim szerint mindig is puncsesti rész volt, ahol csak itt-ott vettek egy kisebb darab földet a magyarok, de abba az irányba nem terjeszkedtek

Cot, Coteni: kis házcsoportosulás a völgy fejében, *Puncsest*hez tartozik

BELTERÜLETI HELYNEVEK

Küsső ulica: külső telkei kinyúlnak a *Küsső pusztá* irányába, erről az utcáról indul a *Temető útja*

Besső ulica: a patakkal párhuzamos utca, átvezet *Puncsest*be és a völgy végében lévő *coti* házakhoz

Templomig: tart a *Küsső* és a *Besső ulica*

Templom: a most álló római katolikus templom 1900–1902 között épült

Temető útja: *Küsső ulicából* nyílik

Csonkocska: kisebb darab földek a *Temető* közelében

Zödi gödör: gödör a *Temető* közelében

Jancsi gödör: a *Templomhoz* közel eső gödör

Popovics korcsomája: a *Zalszeg* és *Fântânel* között volt

Zsidó prövöliája: a *Zalszegben* volt

Zalszegiek: házai kikanyarodtak a patak völgyből és *Bálkuca* irányába terjeszkedtek. A *Zalszegben* volt a református templom, a papilak, a temető is. A *Zalszegből* felmentek Fântânelbe a *Templomhoz*. Onnan pedig lejöttek a *Ziskolába*

Ziskola: a régi iskola a *Keresztfa* közelében volt, ide jártak a fântâneli gyermekek

Troica: csorgó volt ott, itatóhely. Egy pár évvel ezelőtt épült rá az ortodox *Troica*

Düdi Györgyi pojánája: a mostani *Troica*, a valamikori csorgóval átellenben volt Ferenc „Düdi” Györgyi pojánája; itt tartották a táncokat

Keresztfánál, Vetánál, Jandarmeria helye: a falu között kanyargó főútról itt lehet feltérni Fântânelbe; a sarkon laktak a zsandárok, csendörök; most üzlet van azon a helyen

Szánduj malma: ide jártak örletni, pékség lett belőle

A helynevek összegyűjtésében, feltérképezésében Dârvaru Ilona (1940), Ferentz György (1941), Vărgău Anița (1942), Ferentz Mária (1946), Botezatu Veronika (1950), Adăscăliței (Kilenc) Mioara Lenuța (1969), Botezatu János (1969) és Brici Péter (1975) segítségével támaszkodhattam.

Hálásan köszönöm!

A szászkúti, fântâneli római katolikus temető családnév-repertórium

A fântâneli temető az 1900–1902-ben épült templommal szemben, a patak völgy jobb oldalán, domboldalban található. Formája trapézhoz hasonlítható. Két kapuja van: egyik a falu felőli sarkában, a másik a temető túlsó oldalán, az előbbivel átellenben, a szőlősök, az erdő fele nyílik. A sírok nagyjából délkelet–északnyugat tájolásúak, dél fele néznek.

A névanyag összegyűjtése pillanatában a temető nagyon elhanyagolt állapotban volt, legalább a terület felét bokor, akác és egy nagyon agresszív, magasra növekvő vadnövényszajka borította. Ez a helyzet sok esetben megnehezítette a keresztek megközelítését.

A síremlékek közel háromnegyede vaskereszt, a többi alapanyaga fa, néhánynak márvány, műmárvány, beton. A többnyire öntöttvasból, vascsőből készült keresztek mindegyike eltérő díszítésű, nagyon nagy formai gazdagságot vonultatnak fel. A neveket többnyire téglalap vagy ovális kör, ritkábban szív alakú bádogdarabra karcolták, vésték bele. Hagyományosan a cukorgyár műhelyében készítették, ezért lehet találni közel százéves vaskereszteket is. Használatuk elterjedése valószínűleg kiszorította a fakereszteket. A fa alapanyagú keresztek esetében az újabbakon olvasható a felirat, a régieken csak egy-két esetben, részlegesen. Faragott, díszített fakeresztet nem találtam. A fakeresztek egy részét régebb lehoradták a parókiára, ahol a papi ruhák, templomi szöttesek mosása alkalmával tüzeltek el. A hamut hamvaszterdán használták fel. A márvány, műmárvány, beton síremlékek esetében a sírhant is keretezett a síremlék anyagából.

A többi sírhant esetében voltak olyanok, amelyeket fehérre meszelt kövekkel, vasráccsal körbekerítették, és olyanok is,

amelyek épp csak fel voltak kapálva. Pár évvel ezelőtt építettek egy kriptát is.

Találtam öt kőből faragott síremléket is, az egyik oszlop alakú, tetején üreges kiképzéssel, ledöntve, csonkán feküdt a bokrosban. A feliratot talán tintaceruzával írták rá, nem tudtam kiolvasni. Van egy román feliratú kereszt, ami talán eredeti helyén, megdőlvé, földbe süppedve áll, feliratát részben tudtam csak kiolvasni. Egyik vaskereszt hátánál rábukkantam egy faragott kődarabra, de írást nem láttam rajta. És végül találtam egymástól elég távol két csonkot is, amelyek a kő anyaga, a feliratok hasonlósága alapján talán egybetartoztak. Magyar nyelvű feliratot vésték rájuk, helytelenül. Ez a síremlék nem kereszt, hanem oszlopos kiképzésű, a kereszt az oszlop felső részén található, kidomborítva. Felső része is csonka, szélei töredezetek. A síremlék alsó része a többi sírok tájolásától eltérően nagyjából észak irányba van fordítva. Az oszlop felső részére a következő szöveget vésték: IT NIUKSZIK MA(Á)RTON IMR? / ZSUletet 1887 / ?????? 1892 / Az oszlop alsó (?) részén a következő szöveg olvasható: MA(Á)RTON ?AZA? / ???OS ANNA VAR / gA MÁRI.

A temetőben 66, a névváltozatokkal együtt 87 családnévet vettem számba. Valószínűnek tartom, hogy a kiolvashatatlan, lekopott feliratú kereszteken még volt olyan családnév, ami nincs a listámon.

Petrás Incze János (1813–1886) hosszú klézsei szolgálata alatt hat alkalommal írta össze a plébániájához tartozó családokat. A szászkúti filiát mindannyiszor számba vette, akár csak a Szászkút szomszédságában található Béres, Puncsest, Orbény maroknyi katolikusait is. A lelkiismeretesen vezetett

Kálvinista temető

Idegenyek vótak, láttad, mondta Mária, oda le is, mondta, hogy ott vót két nimet eltemetvel, érted? Me nem mondta? Veroni, ott nem vótak tőlünk. Ott vót vagy néhány kálvinist, úgy mondta ő, nem vót tíz, tizenöt temetés, vagy néhány kálvinist s a verekedés üdejiről két száu három. Aszonta, hogy ő nem tudja, mit mondott a zanyja, me ő nem ment ciltija fel soha, me félt. Me ott is, nem tudom, ha láttam két-három keresztet fából. Úgy hamarabb mind vasból vótak. Én pentru prima dată forzsát kertet s csimentet én ott láttam. De nem látszodott, jól tudod-e, me vót ilyen tavaszi móf liliák, tod-e, melyik nő fel s csinálja azt a hosszú virágot, s én hágtam vala fel, hogy nem mondtam, szakasztok, jöttem haza marhákkal onnét a gödörből, hogy vigyek haza. S osztán mámám szidott, máma, ott temetőből, ne még hozd haza, me nem jó. Mikor húztam félre száu húztam a krángát, s láttam a kereszteket, úgy futtam, mind a villámlás, nem még kellett.

*Botezatu Veronika (1950), Szászkút
Petres László gyűjtése*

anyakönyvekben akkurátusan feljegyezte a református hitből a katolikus anyaszentegyházhoz megtért személyek adatait. Részletességében nagy gazdagságú összeírásait egy most készülő tanulmányban vetem össze az általam összegyűjtött adatokkal.

Ballagi Aladár az 1888-ban közzétett *A magyarság Moldvában* című beszámolójában hosszabban ír a Szászkuton tett látogatásáról is. Számos családnevet, származásra, mesterségre utaló adatot feljegyez. Ezek közül néhány a közösségi vagy családi emlékezetben máig fennmaradt.

A családnevek mellett igyekeztem figyelni a keresztnevéadási gyakorlatra is. Ezek alapján a János, István, Antal, György, Mihály, Demeter, Péter férfi keresztnevek voltak a leggyakoribbak. A keresztekre a román névváltozat került, viszont mikor felemlgették őket, majdnem mindig magyaros alakjukban használták. A József és a János beczéséből keletkezett Józsa hosszú időn keresztül igen közkedvelt volt. Számos változatban írták fel: a Iojă mellett találtam Ioje, Yoje, Ioja névalakokat is. Az 1890 és 1953 közötti években születettek között 26 előfordulását jegyeztem fel. A Sándor, Lajos, Gyula magyaros alakban, hangzással felírt keresztnevek talán felnőttkorban, de mindenképp kereszttségük után Szászkutra került személyekhez tartoztak. A női keresztnevek közül Mária, Anna, Anica, Magdaléna, Róza, Ilona, Teréz, Matild, Magdaléna voltak kedveltek. Esetükben is a román változat került fel a keresztre, míg magyaros alakjukat használták, mikor rájuk emlékeztek. Találtam három Éva és egy Jusztina keresztnevet is. Zajzon Jusztina főzőtudományát többször felemlgették. Dobay György református lelkipásztor lányainak a Viktória, Aténa, Luca, Mária és Eugénia neveket adta, fiai György és János voltak. Aténa sírkeresztjét a rokonság temetkezési helyén találtam meg. A Catrina és Ruxanda, vagyis Kati és Ruxandra neveket külön feljegyeztem, mivel egy időben ugyancsak nagyon népszerűek voltak. Kati névnek az 1893 és 1944 közötti években születettek között 16 előfordulását, míg a Ruxandrának az 1884 és 1945 közötti években születettek között 22 előfordulását rögzíthettem.

A Józsa, Kati, Ruxandra nevek a jelzett időszakokban való intenzív használata után teljesen eltűntek a keresztfákról, a névadási gyakorlatból.

Az alább közölt, rövid magyarázatokkal kiegészített névjegyzék egy többórás beszélgetés nagyon vázlatos kivonata. Beszélgetőtársam a 70 esztendő Botezatu Györgyné, Olaru (Fazakas) Veronika, aki aprólékos részletességgel mutatta be, jellemezte a különböző családokat. Kiterjedt rokonsága, édesapja kereskedői hajlama, majd később a kollektívben viselt csoportvezetői funkciója, és nem utolsósorban fogékonysága miatt nagyon alaposan kiismerte a különböző családok átfogó, három-négy generációt is átölelő történetét. Természetesen a fentebb felsoroltak szűrőként, világlátásként, ítéletként is működtek, és beleépültek a családok jellemzésébe.

A fántáneli temetőben egy-két kivételtől eltekintve mind római katolikus vallásúak vannak eltemetve. Származásukat tekintve viszont nem ilyen egyértelmű a helyzet. Veronika néni és más beszélgetőtársam szerint is elsősorban számon vannak tartva a falusiak, a fántáneliek. Közöttük vannak, akik régi nemzetek, vagyis családok, rokonságok, ők magyarok, hogyha a szomszédos települések oláhsága viszonyában kellett megnevezni. Vannak olyan családok, akik valamikor a 19–20. század fordulóján kerültek többnyire Háromszékről Fántánelbe. Ők is magyarok, de beszédmódjuk, hanglejtésük, szókinccsük alapján mégis mások. Aztán vannak, akik Magyarfaluból, Ploszkucényből, Pralából, Külsőrekecsinből kerültek ide, és telepedtek meg. Ők inkább katolikusként vannak számon tartva. Aztán vannak a cukorgyáriak és a târgusoriai, vagyis az országút mellett lakó szászkutvásáriak. Ez utóbbiakat nagyon sokáig felhozták a fántáneli temetőbe, ahol nagyjából egy helyre temették őket. Ők már „idegenek, parvenitok”, ahogy mondták róluk. A családneveket, bár sok esetben ismerik a magyaros kiejtésüket, mégis a jobban rögzült romános formában használják. Így lett a Zajzonból kiejtve Zájzon, vagy a Menyiből Mínya, és végül Mínyeá.

A valamikori református templomot és temetőt számon tartják, de azt már nem, hogy melyik családok voltak kálvinisták. Úgy tudják, hogy inkább idegen származású, főleg német embereket temettek oda.

Külön kérésemre Veronika néni felsorolta a ragadványneveket, vagyis poreklákat, és rövidebb-hosszabb történetekkel magyarázta el őket.

Borszom Lina

Ennek a Láes Istánnak vot egy leán tesvére, Borszom Lina, mesézte vala bunim, de nem ment férhez soha, s küdték a zöregék a marhákkal, hogy etessék. Ment, mint a bolod, egy olyan férfias asszon vót, ment ki a zerdő széjire, s kacagták vala a zöregék, mincsak bunimtól tudom. – Lina, nem félsz mennyél a zerdő széjére, neked jó vaegy farkas, nem érnek le a talpaid a földre, addig futol? – Mennyen el onné, Nici néni, megfogom a farkától, férre vetem s én mejek eléfelé! – Azé mondom, soha nem felejtem el, hogy mondtam valamit, s erősködtünk, soztán bunim, Zisten nyugtassa, örökkétig: – Menj el onnan, Borszom Lina – aszonja –, te es erős vacc. No, meddig észre vettem én, mire mejen az a szó, mondom: háj bre, mesézze meg, mire ment. Aszonja, lásd, ne menj úgy a ló hátához, megrug! Nem félek én tőle, bunika, met beszélek véle. Menj el onnét, Borszom Lina, erős vacc te es. De én nem tudtam mire ment, kösöig, s utóján mesézte a zöreg, hogy miét mondták neki, hogy mikor kapodtál meg s te erősködtél, váleo, mint én nins senki, s én nem félek, aszonta, ó, te Borszom Lina vacc, me az es fogta meg a farkast, vette férre, s ő ment eléfelé.

*Botezatu Veronika (1950), Szászkuít
Petres László gyűjtése*

Az alábbi névsorban jelzem, hogy a család falusi, cukorgyári vagy târgușori, hogy több nemzet, vagyis több család viseli-e az illető nevet. Ha egy élet, akkor csak egy család viseli. Végül felsorolásszerűen jelzem a családban, rokonságban használt ragadványneveket, néha kiegészítve egy-egy rövid, nagyon jellemző történetecskével. A ragadványneveket megdöntött írásmóddal emeltem ki.

Mikor arról faggattam beszélgetőtársaimat, hogy melyik falukat érzik magukhoz közel, nagyon sokat töprengtek kérdésesen. A Rekecsin és Bákó közötti nagy tömbtől egyértelműen elhatárolták magukat. *Megyünk a csángókhöz búcsúba*. Ezzel a kijelentéssel összegezték véleményüket. Aztán kiderült, hogy ritkán jártak Külsőrekecsinbe, Klézsébe, még ritkábban Forrófalvára, Kalagorba. Magyarfaluba, Ploszkucényba inkább, akikkel intenzívebb, több generációs komasági kapcsolatban is voltak, de mégsem őket emelték ki. Talán Prála, Onyest, mondták, az Onyest körüli falvak, de igazából arról a vidékről nem volt a kollektív emlékezetet is meghatározó történetük. A régi gyalog- és szekérutakat felhagyták, a tájékozódási pontokat lassan elfeledik, a Prálával való kapcsolat is elhalványult és elveszik. Maguk a fântáneliak és alszegiek, vagyis a szászkúti magyarok is nagyon megfogytak, előregedtek. Az alább feljegyzett töredékek ennek a térkép szélén hagyott közösségnek az életébe, történeteibe nyújtanak betekintést.

Aciubotăriței: falusi, Csobotár György (1890–1975), *Csonkacska*, fia Csobotár András (1921–1987), harangozók és alkalmi kántorok, a fântáneli római katolikus közösség vallásos életének meghatározó szereplői

Adăscăliță, Adăscăliței, Adăscăliți: falusi, a nemzetből két fiútestvér ragadványneve Csorba, *Csorba* János, *Csorba* György, egy másiké *Zseni*. Egyikük feleséget Külsőrekecsinből hozott.

Anton: cukorgyári

August: falusi, August György nagyon jó kozsokár volt, nevezték még *Cubuk* Györgynek

Avadanei, Avădăni: István, Boaru Vasile papsága idején jött Magyarfaluból, letelepedett, a falu kántora lett, felesége, Mária, szabófalvi

Baboțki, Baboschi: falusi, több nemzetek voltak, egyiküket *Rățoinak* – Récének nevezték

Balan, Bălan: falusi

Balasca: falusi, a férj Magyarfaluból jött, és elvett egy fântáneli lányt

Balint: falusi, *Cici*

Benedic: falusi, a férj Ploszkucényból jött, és elvett egy fântáneli lányt

Biliboc: falusi, a férj Külsőrekecsinből jött, és elvett egy fântáneli, Adăscăliței lányt

Birtea: falusi, a férj templomfalvi, és egy Baric lányt vett el feleségül, akit *Ciotărli Mărinak* is neveztek

Biro: szászkútvásári, târgușori, Magyarfaluból jött

Blajuş, Blejuş: falusi, a férj magyarfalusi, és elvett egy fântáneli lányt, még *Dzsukánnak* is nevezték

Bodo: târgușori

Bogdan: falusi, a férj magyarfalusi, és elvett egy fântáneli lányt, a férfit keresztneve után *Szimi bácsinak* szólították

Boriţ: falusi, Baric György volt az egyik a kettőből, aki önkezével vetett véget az életének. Koporsójukat kihantolták és a temető egy másik felébe temették újra, mert a területet felszántották.

Bortă: falusi, a férj valahonnan jött, és egy fântáneli lányt vett feleségül

Botezatu: *Bui* Józsi, *Bui* György és még 4 lánytestvérükből ágazott szét ez a nemzet

Branzana: nem falusi

Brici: falusi, több nemzet volt, *Brics, Bricszuka* szívesen dobolt mulatozások alkalmával

Caracaş: Kárakás Mihály híres patkolókovács volt, „egy csorgóból ittunk vizet”, vagyis közlőrl ismerte

Casapu: Minyea Jáni, vagyis *Teti* egyik felmenője lehetett

Chelaru: falusi, a férj Külsőrekecsinből jött, és elvett egy fântáneli lányt

Ciobotaru, Ciubotaru: falusi, nevezték még *Mátyásnak, Mátyás Gica, Mátyás Péter, Anti, Náni*

Crîşmaru, Crîşmaru: falusi, nevezték még *Miklós*nak, *Miklós Bori*

Dirvaru: falusi, nevezték még *Papucs*nak

Doboş: falusi, egy élet

Dolgoş: falusi, egyiküket nevezték még *Cigány Lajinak*,

másikat *Kopac György*nek, egy munkahelyi baleset után

Duma: cukorgyári

Dumitru: falusi, Magyarfaluból származott Fântânelbe

Ferent, Frenț: falusi, egyiküket *Princuj*nak nevezték, Ferenc *Düdi György* pojánáján táncoltak vasárnaponként

Farcaș, Forcoș: falusi, *Ducu a Farkaséké*, gyerekkorból megmaradt porekla

Furieșu: falusi, csak egy élet volt, felesége magyarfalusi volt, az anyósa is Fântânelbe költözött, az egyik csorgóhoz a vizet ő vezette be

Gal, Gall: falusi, három nemzedék: György, János, Kornél. Gál Györgynek volt egy lánytestvére, akit feleségül vett egy, a második világháború alatt itt maradt német katona. A *Kobzár*ként ismert német kisebb fajta gazdasági forradalmat indított el. Gépeket vett a föld megművelésére, még cséplőgépet is. Nemes szőlőt, *amerikána szőlőt* telepített. A Gál család erősen templomos család volt több nemzedékre visszamenőleg.

Gheorghită: cukorgyári

Gușă: magyarfalusi család, az állandó cukorgyári munkahely miatt vettek életet Fântânelben

Iancu: falusi, Magyarfaluból költöztek Fântânelbe, a férfit még *Gyurinak* szólították, de nem a keresztnéve után

Ignat: falusi, egy élet volt, *Suter Anti*, *Suter Rózsi*

Laieș, Liaoș, Laiș: falusi, több nemzet volt, közülük emlékezetes *Borszom Lina*, *Bárza Marica* volt

Lenard: falusi, Lénárd János, *Pap János*, Dobay György, az utolsó szászokúti református lelképásztor „unokája” még ha nem is volt vér szerinti leszármazottja

Macovei: Pădurán Krisztina második férje, idegen ember volt, a cukorgyárban találkoztak

Marin: falusi, *Grătărus*

Mateaș, Matiaș: falusi, egy élet volt

Minea: falusi, több nemzet volt, több porekla. Minya György fiai *Kojtán János*, Mihály. *Crăcănat Náni*, *Ripuj*, *Zăckuri*. Egyikük Béresből hozott oláhnét magának. Minya *Pádi János* furulyás volt.

Moisa, Moisë: falusi, Mojsza, *Zajzonka*, rossz öreg volt

Moraru: falusi, egy élet, három fiú volt, Jóska, György, Gicu, apjukat *Je*-nek, egyikük feleségét *Prücsi Rózsinak* is nevezték

Moroș, Moros: falusi, Maros

Neacșu: az asszony August lány volt, és az étteremben, ahol dolgozott, ismerkedett meg idegen származású férjével

Neamțu: falusi, *Nyuláj János*, *Nyuláj Istán* papucsukot készített

Olaru: falusi, több nemzet, a magyar nevük Fazakas, Fazakas Mihály, *Troskár Mihály* nagy juhtartó gazda volt, tehennel kereskedett, ez miatt el is rekesztették másfél évre. Szoros kapcsolatot ápolt háromszéki, gorzafalvi kereskedőkkel. Fazakas *Kicsi Náni* tudott furulyálni.

Pascu: falusi, Pászku Józsi nagyhírű csizmakészítő volt, magyar emberek voltak Brassó környékéről

Păduraru: falusi, Păduri György, Păduri Józsi, Păduri Istán, poreklája a *Zizé* volt a nagyon sűrűn használt zizé szó miatt

Pruchianu: falusi, Prutyán. Prutyán Lucia néni nagyon templomos volt, sokszor gyűjtött misére azokért, akiről senki nem emlékszik meg, és a tisztítótűzben szenvedő lelkekért

Popa: oláh, Borșani (Tatros-völgy) környékéről származik

Roșeț: nem volt ilyen név, talán idehozták, mint valaki rokonát

Șandor: falusi, bár a család eredete bizonytalan, talán Magyarfaluból jöttek, Pászku Jóska bácsi sógor volt velük. *Hárpi Istán*, *Doi lej Rózsi*

Șolomon, Solomon: târgușori

Sabo, Sabau, Sabou: falusi, *Mielu lu(i) dracu*, Szabó *Didi*

Samuilă: târgușori oláh

Scripcaru: falusi, egy élet

Simion: falusi, Szimion Anti, *Szaros Anti*

Stan: falusi, Boișteaból való oláh, megfiálva egy magyar életből

Vargău, Vărgău: falusi, több nemzetek, *Csitkó Pali*, Práláról hoztak asszonyt

Zahareanu: Ferent Mări férje, fiuk György, Lénárd *Pap János* veje

Zaizan, Zaizăn: falusi, több nemzetek voltak, *Borzos Anti*, *Mătrăgunás Nici*

ELŐFIZETŐK

ROMÁNIA

BAJNA GYÖRGY – Gyergyószentmiklós; BÁLINT MÓZES – Székelyudvarhely;
CSISZER IMRE CSABA – Csíkszereda; CORNEL CADAR – Iași; DĂNILĂ IOAN – Bákó;
FORRAI TIBOR – Homoródszentpál; FÜLÖP LAJOS – Székelykeresztúr;
ISTÓK GYÖRGY – Klézse; ISTOC MIHAI – Klézse; KAKAS ZOLTÁN – Sepsiszentgyörgy; KISS MIKLÓS – Csíkszereda; KONSZA VILMOS – Sepsiszentgyörgy;
KOVÁCS ISTVÁN – Sepsiszentgyörgy; KÜRTI JENŐ – Marosvásárhely; LÉSTYÁN SÁNDOR – Kézdivásárhely;
PENTEK JÁNOS – Kolozsvár; ROBU ALEXANDRU – Kolozsvár; SEPRÓDI JÓZSEF – Dicsőszentmárton;
TAMÁS KLÁRA – Csíkszereda; TÁNCZOS VILMOS – Kolozsvár; TIMÁR KARINA – Kolozsvár; VITOS LÁSZLÓ – Csíkszereda

MAGYARORSZÁG

ANGER OTTÓ BÉLA – Szeged; BITTMAN KÁROLY – Zirc; CSÓTI MÁRTA – Budapest; DEMSE MÁRTON – Budapest; DÓSA GYULA – Szolnok;
Dr. ERDEI ANTAL – Gyöngyössolymos; ERDŐSINÉ KÉRY JUDIT – Budapest;
FELFÖLDI ELEK – Budapest; GÁTAY ISTVÁN – Devecser; GERGELYNÉ KOVÁCS MÁRIA – Budapest;
GYÖNGYÖSSY LAJOS – Budapest; Dr. GYURKOVITS KÁLMÁN – Mosdós; HÉJJ CSABA – Budapest; HORVÁTH JÓZSEFNÉ – Velence;
HUDÁK JÓZSEFNÉ – Szerencs; Dr. ISZLAI SÁNDOR – Berettyóújfalú; JÓZSA LÁSZLÓ – Tápiógyörgye; Dr. KÁLMÁN FLÓRA – Kecskemét;
KEÖVES FERENC – Páty; Dr. KÉRY SÁNDOR – Budapest; Ifj. KÉRY SÁNDOR – Budapest; Dr. KÓVÁRY GYÖRGY – Zirc;
KUKODA VILMOS – Zirc; MOLNÁR ALADÁR – Sopron; MUNKÁCSI GYÖRGY – Szolnok; NAGY JUDIT – Pécs;
PAPP DEZSÓ – Békésszentandrás; Dr. SURDY MIKLÓS – Budapest; SZAMOSI ELEMÉR – Budapest; SZEMES KÁLMÁN – Budapest;
TOST ATTILA – Sopron; VÁRKÖVI LÁSZLÓ – Vác; ZIRCI ORSZÁGZÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY – Zirc

MÁS

Dr. DOBÓ ATTILA – Németország; Dr. DOBÓ TIBOR – Németország; FODOR ALBERT – USA; KISS ISTVÁN – USA

INTÉZMÉNYEK

ATCOM SZÖVETKEZETI TÁRSASÁG – Csíkszereda; BOD PÉTER MEGYEI KÖNYVTÁR – Sepsiszentgyörgy; Csíki SZÉKELY MÚZEUM – Csíkszereda
KÁJONI JÁNOS MEGYEI KÖNYVTÁR – Csíkszereda

